

СТЕНОГРАМА
комітетських слухань на тему: "Зовнішньополітичні аспекти
деокупації АР Крим та міста Севастополь: парламентський вимір"
20 січня 2021 року
Веде засідання голова Комітету з питань зовнішньої політики
та міжпарламентського співробітництва МЕРЕЖКО О.О.

БОЙКО Ю.А. ...до складу цього МФО входять 42 народних депутати, і він відкритий, кожен народний депутат може вступити. Там зараз є чотири фракції ... цих 42 депутатів. Співголовами цього МФО є колеги, які зараз виступають, які зараз на зв'язку. Пані Єлизавета Ясько, Мустафа Джемільєв, Ахтем Чийгоз, пан Вадим Галайчук (його не має, але він теж є співголовою).

Одним з основних напрямів діяльності нашого МФО є міжнародна співпраця щодо консолідації міжнародних зусиль задля звільнення українських політв'язнів, робота парламентських делегацій Верховної Ради України при міжнародних організаціях: ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, ПАЧЕС, ОІС; взаємодія в рамках міжпарламентських груп дружби; інтенсифікація діалогу з іноземними дипломатичними представництвами та дипломатичними установами України; і також, в подальшому, створення, мабуть, міжпарламентської асамблеї "Кримської платформи".

З цих питань, я завжди на зв'язку з національними інститутами кримських татар: Курултай, Меджліс. Завжди на постійному зв'язку з нашим урядом, правозахисними організаціями і завжди відкритий для будь-яких пропозицій, щоби посилити нашу спільну державницьку позицію, державну позицію.

Тому хотів би від імені Комітету у справах людини також привітати всіх. І бажаю гарного проведення цієї події. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.

Колеги, переходимо до першого питання порядку денного наших слухань: "Поточний стан окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополь".

Я запрошую до виступу постійного представника Президента України в Автономній Республіці Крим Антона Олександровича Кориневича. Будь ласка.

КОРИНЕВИЧ А.О. Доброго дня, шановний Олександр Олександровичу, шановні колеги! Чи чути мене нормально, чи є зв'язок? Дуже дякую, Олександр Олександрович. Дякую щиро!

Якщо би я міг попросити вас повторити, скільки регламент для спікерів, бо з технічних причин не почув, був поганий зв'язок. Який регламент для спікерів?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Загальний регламент становить 3 хвилини. Але, ну, якщо буде треба, то виключно з поваги до вас можна трошки перевищити цей

ліміт. Будь ласка.

ЯРЕМЕНКО Б.В. А хто не почув, може до семи говорити.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре, може, і так.

КОРИНЕВИЧ А.О. Перепрошую, це справді через технічні питання.

Отже, дуже дякую. Шановний Олександр Олександровичу, шановні колеги, дуже дякую за ініціювання цих слухань, адже, безумовно, ми дуже схвально відносимося до будь-яких ініціатив парламенту, які стосуються кримських питань. І ми все-таки сподіваємося, що і парламентські слухання щодо деокупації Криму, перенесені через COVID, у нас також відбудуться.

Отже, безумовно, в межах регламенту дуже важко освітити всі ті п'ять питань, які шановні комітети, які проводять слухання сьогодні, попросили нас освітити. А це і ситуація з правами людини, і економіка, і екологія, і ситуація з утисками, і ситуація з освітою, утиски громадянського суспільства. Але декілька тоді, можливо, таких ключових речей вдасться мені сказати.

Отже, в рамках першого питання: ситуація з правами людини в тимчасово окупованому Криму. Я думаю, що всі народні депутати дуже добре проінформовані про цю ситуацію. Ситуація не покращується. Ситуація стає гіршою. Систематичні утиски та порушення прав людини, систематичне вчинення воєнних злочинів і злочинів проти людяності з боку Російської Федерації тривають. На сьогодні, за різними даними, ми маємо більше ста політичних в'язнів, які, власне, є кримчанами. Близько 80 відсотків з них - це кримські татари. Представники корінного народу утискаються і не мають права навіть на свою релігію, на вшанування релігійних культів. Ми знаємо, що дуже часто, в тому числі останнім часом, звичайно, ми це чуємо і ви це чуєте по інформації в засобах масової інформації: наші громадяни України - кримські татари отримують просто неймовірно великі строки позбавлення волі ні за що. І це і "білогірська група Хізб ут-Тахрір" та інші. Це і утиски інших членів-активістів "Кримської солідарності".

І, безумовно, це питання нас дуже турбує, і ми намагаємося на нашому рівні робити все для того, щоб якимось чином допомагати нашим політв'язням. Механізми, звичайно, в цьому плані обмежені, але все ж скажу, що працює міжвідомча комісія при Міністерстві з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, яка працює, яка засідає, і ми там члени, і яка, в принципі, виділяє певні кошти на допомогу політв'язням, їх родинам. Це, звичайно, мало, ми це розуміємо, але, в принципі, добре, що є ... *(Шум у залі)*

Я продовжу, напевно, так?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так.

КОРИНЕВИЧ А.О. Все-таки добре, що є відповідна Постанова уряду 1122, яка дає можливість працювати в межах тієї міжвідомчої комісії.

Ну і, безумовно, найгірше - це те, що під час пандемії COVID-19 ситуація з правами людини в Криму ще більше погіршується. Російська окупаційна влада так звана показала себе абсолютно нездатною забезпечити належний санітарно-гігієнічний стан в Криму. Це і відсутність належної кількості госпітальних ліжок, це і відмова у госпіталізації громадян, це і переміщення хворих на COVID з шпиталів до санаторіїв, де їм не надається відповідна медична допомога. Це і відсутність можливості самостійно, за власним бажанням зробити тест на COVID. Це і подекуди вимушене очікування карети швидкої допомоги до 24 годин. Були випадки, коли людина-кримчанин помер. До нього приїхали два дні до того, як він помер, лікарі. Його подивилися і сказали: ми не будемо вас госпіталізувати. І людина померла. Це досить відомий кейс. На жаль, такі речі теж трапляються.

Ну, а зараз, я думаю, мої колеги-кримчани підтвердять це, ми ще й маємо факти по суті примусової вакцинації наших громадян невідомо чим, невідомо якою вакциною, невідомо якої якості.

Тому, безумовно, права людини, на жаль, ситуація погіршується. Ми вітаємо всі ті речі, які здійснюються на міжнародному рівні, зокрема нова посиленна Резолюція Генеральної Асамблеї ООН.

Щодо економічної ситуації, звичайно, не може не турбувати нас і не викликати відповідних реакцій ситуація з Масандрою, зокрема несанкціонований і незаконний продаж її. І зараз, як ви знаєте, піднімаються так само питання такі самі щодо ще однієї перлини – Коктебелю. І ясно, що такі механізми Російською Федерацією будуть продовжуватись.

Щодо мілітаризації Кримського півострову, то, власне, ні для кого не секрет, що Кримський півострів розглядається Російською Федерацією як військова база, як військовий плацдарм для посилення своєї ролі у Середземноморському регіоні, не кажучи уже про Чорне море і про Азовське море. І відповідно всі ці інфраструктурні об'єкти: так званий Керченський міст, так звана траса "Таврида", - вони побудовані не для використання їх кримчанами, а для того, щоб мати змогу дуже швидко перекидати свої війська на територію тимчасово окупованого Кримського півострову.

Поки що ми не бачимо підстав для того, щоб говорити, що готується якийсь наступ, наприклад, на Херсонську область, щоби заволодіти шлюзами Північно-Кримського каналу, але ми розуміємо, що, звичайно, Україна має бути готова до всього.

Щодо екологічних проблем, які нас теж шановний комітет просили трошки окреслити, то це і знищення червонокнижних дерев під час побудови траси "Таврида"; це і серйозна екологічна шкода під час будівництва так званого Керченського мосту; це і використання природних заповідників, наприклад, Опукського заповідника, для того щоб розмістити там полігон бригади морської піхоти Чорноморського флоту Російської Федерації. Тобто насправді вони змінюють Крим. Вони змінюють Крим, хочуть, по меншій мірі, змінити Крим, хочуть використовувати його з тим, щоб якомога більше вигоди для себе набути як держава-окупант, як держава, яка хоче

використовувати півострів, власне кажучи, як військовий плацдарм.

Безумовно, ми також, коли говоримо про екологію, постійно слідкуємо за ситуацією з "Кримським титаном". Я був на адмінмежі минулого тижня, "Кримський титан" працює, на жаль, досить потужно, це видно.

Ми знаємо, що відповідні провадження, чи відповідна реакція, правоохоронців є на це. Будемо сподіватися на те, що все-таки якимось чином ми зможемо хоча би обмежити той негативний вплив на південні райони Херсонської області, який може мати цей небезпечний об'єкт.

Щодо утисків української та кримськотатарської культури, освіти та громадської діяльності, то по суті, звичайно, ключова річ, яка турбує всіх нас як громадян України, - це те, що Російська Федерація як держава-окупант стирає національну ідентичність наших громадян завдяки тому, що вона впроваджує мілітаризацію навчального процесу та через діяльність організацій, таких як так звані "Крим патріот центр" чи "Юнармія", наші діти по суті вчаться воювати, у них створюється культ війни, культ боротьби, культ ворога. І дуже часто цей ворог, звісно, це Україна. І відповідно це все дуже нас лякає. Ми, безумовно, вважаємо, що ці речі направлені на те, щоби не дати молоді можливості реінтегруватися потім з Україною, тому що держава-окупант чудово розуміє, що багато зусиль України направлені на те, щоби повернути світлі ідеї молоді на бік, безумовно, України.

Української мови по суті в освіті немає як такої. Формально Російська Федерація стверджує, що є хоча би одна школа, де є українська мова навчання, але по факту такої школи немає. Так само і зменшується рівень навчання і на кримськотатарській мові.

Безумовно, утиски проти Православної Церкви України, Кримської єпархії, яку очолює Митрополит Симферопольський і Кримський Климент. Це, по суті, удар по українському духу в Криму. Тому що по факту саме Кримська єпархія ПЦУ наразі є таким консолідуючим центром українства. І всі ті речі, які робить держава-окупант, ну, наприклад, навіть найбільш тоталітарні, авторитарні режими не дозволяли собі знищувати церкви руками тих, хто їх побудував. Наразі ми маємо приписи судів, які говорять про те, що митрополит Климент і його духовенство мають самі розібрати церкву в Євпаторії, наприклад, яку вони самі побудували, тому що це, мовляв, якийсь незаконний об'єкт.

Ну, і інші речі, такі як знаходження у Кафедральному Соборі так званої "самооборони", для того щоб за якимось порядком слідкувати і таке інше.

Я щиро перепрошую за те, що перебрав трішки цей регламент, 3 хвилини, але я б ще хотів коротенько, якщо можна, чотири аспекти, які, мені здається, важливо сьогодні у присутності багатьох народних депутатів проговорити. Не знаю, чи матиму можливість далі про це сказати.

От Олександр Олександрович зазначив, що у нас 26 лютого дуже важлива дата. По суті, це День спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Минулого року нарешті ця дата офіційно встановлена на рівні Указу Президента. І тому, безумовно, маючи сьогодні цей майданчик, не можу не попросити шановних народних депутатів,

шановні комітети, Верховну Раду в цілому на належному рівні гідно відзначити цю дату, звичайно, з урахуванням всіх коронавірусних обмежень, але, можливо, за допомогою інформаційних ресурсів. Тому що, справді, 26 лютого - це наша українська історія Криму, на противагу 16-18 марта, чи якимось іншим датам, це наша українська історія. І тому, безумовно, хотілося б, щоб, можливо, ми також просунулися трішки вглиб підготовки стратегії деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь під егідою РНБО. Це було б дуже добре, особливо у контексті того, про що буде, я так розумію, говорити пані Еміне Джапарова: підготовку Кримської платформи. Мені здається, що дуже важливо показати міжнародним партнерам, що ми не тільки просимо їх про підтримку нас, а ми й самі робимо кроки, направлені на деокупацію та реінтеграцію нашого українського Криму.

І у контексті Кримської платформи, безумовно, видається, що викликом і дуже важливим завданням є зробити Кримську платформу постійно діючим процесом. Тобто, щоб ми забезпечили наших міжнародних партнерів, по суті якщо можна так висловитися, з яким вони зможуть постійно працювати. Так, це можуть бути короткострокові проекти, більше довгострокові, стратегічні, менші, тактичні, але, разом з тим, щоб це все працювало.

І також хочу сказати, що ми у представництві Президента України у Автономній Республіці Крим запровадили теж таку нову форму роботи - це візити послів іноземних держав на КПВВ з Кримом. Іноземні послы кажуть, що раніше, 6 років такого не було. Нам це видавалося дивним. Тому ми це робимо, і вже відвідали КПВВ з Кримом послы Канади, Великої Британії, Литви, Латвії. Ми маємо це робити, незважаючи на всі обмеження, хоча розуміємо, що іноземні дипломати досить акуратно до таких речей ставляться. Тому ми будемо далі продовжувати це робити, і будемо вам вдячні, якщо ви теж у спілкуванні з іноземними дипломатами будете їх запрошувати відвідати наші КПВВ. Тому що, безумовно, їх увага до зони ООС нам зрозуміла, ми їм дуже дякуємо як громадяни України за її підтримку, але думаємо, що увага до нашого Криму теж буде не зайвою.

Щиро перепрошую, що трошки перебрал регламент.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую за таку змістовну доповідь, і ви навели, дійсно, кричущі факти. Ми будемо про це говорити, сподіваюсь, на такому майданчику, як ПАРЄ, обов'язково. І щодо вашої пропозиції стосовно західних дипломатів - обов'язково будемо це робити.

Дуже вам дякую за всю вашу роботу, і можете розраховувати повністю на підтримку нашого комітету. Дякую.

Колеги, а зараз ми можемо перейти до дискусії з цього питання. Загальний регламент, нагадую, 15 хвилин, тому прошу трошки обмежувати себе, виступаючих.

І хто бажає з наших колег виступити і висловитись з цього питання? Будь ласка.

Поки що ніхто? Я зараз подивлюся. Тут багато у нас вікон, але я не

завжди... Якщо є бажання виступити, колеги, тоді ви можете або підняти руку, тоді я побачу, або написати в чат, щоб я зміг оголосити, хто бажає.

А, між тим, Антон Олександрович, у мене до вас питання, користуючись такою нагодою, питання від юриста-міжнародника до юриста-міжнародника. Ви згадали такий волаючий, кричущий факт про примусове щеплення. Наскільки я розумію, це взагалі можна розглядати як злочин, як злочин проти людяності. Тобто я вважаю, що про це обов'язково треба говорити і привертати до цього увагу. Це просто таке кричуще порушення, в тому числі і міжнародного права.

КОРИНЕВИЧ А.О. Шановний Олександр Олександрович, я буквально дуже швиденько оскільки шановний пан Богдан вже теж підняв руку.

Ми слідкуємо за цією ситуацією. І, дійсно, ми бачимо певні факти того, що вже і працівників бюджетної сфери, і медиків примушують це робити. Безумовно, треба далі аналізувати, моніторити цю ситуацію. Але в цілому ви абсолютно праві, що у випадку широкомасштабного вчинення такої так званої вакцинації це цілком може підпадати під те визначення злочинів проти людяності, яке міститься у статті 7, скажімо, Римського статуту. Тому будемо спостерігати. В цілому це лише один, знаєте, з проявів тієї картини, яку ми бачимо, що Російська Федерація, вона реально не справляється з тим, що має робити держава-окупант: слідкувати за санітарно-гігієнічним станом на тимчасово окупованій території. І це ще раз доводить, що насправді люди-громадяни Російській Федерації в принципі нецікаві, їх стан їм нецікавий, їм потрібен плацдарм.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам.

Зараз хотів би висловитися Богдан Васильович Яременко, а потім пані Ольга Скрипник.

Будь ласка, Богдане Васильовичу.

ЯРЕМЕНКО Б.В. Я готовий пані надати слово. Я, чесно кажучи, рятував ситуацію, хоча у мене є, що сказати. Тому, якщо пані Скрипник готова говорити, я запрошую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Богдане Васильовичу, ви справжній джентльмен. Пані Ольга Скрипник, будь ласка, тоді.

СКРИПНИК О. Доброго дня, колеги. Дякую за запрошення, можливість взяти участь.

Мене звати Ольга Скрипник, представляю "Кримську правозахисну групу". Ми безпосередньо моніторимо ситуацію в Криму. Хоча це є, скажемо так, непублічною діяльністю, бо це дуже небезпечно, але все ж таки маємо можливість збирати факти безпосередньо там з 14-го року.

Дякую пану Антону за презентацію того, що там дійсно відбувається.

Декілька просто, напевно, додаткових якихось моментів, які нам також варто врахувати як в першу чергу представникам української влади для захисту. Якраз на початку ми про це і говорили.

Ми не так давно провели ще моніторинг доступу взагалі до ліків, які необхідні для лікування пневмонії, яка викликана COVID-19. Ми перевірили щонайменше 124 аптеки в Криму. І можемо сказати, що за результатами нашого моніторингу ми точно встановили, надали цю інформацію міжнародним організаціям, про те, що кримчани не мають доступу до базових ліків. Це ліки, які пов'язані... для того щоб саме наслідки пневмонії лікувати. Тобто це чіткий перелік ліків, які навіть Всесвітня організація охорони здоров'я вказує, які необхідні, але в наявності цих ліків нема в аптеках. І тут ще важливий момент, що якраз в багатьох кримчан, які мають не просто симптоми COVID, а які вже мають ускладнення, їх все одно відправляють лікуватися додому, щоб занижувати статистику. І виходить, що люди, по-перше, не можуть отримати медичну допомогу, і про це пан Антон вже згадував, так вони ще й в принципі не мають можливості лікуватися на дому, навіть за тими протоколами, які призначають місцеві лікарі. І тут, безумовно, проблема, як допомогти нашим співгромадянам отримати хоч якісь базові ліки для цього з підконтрольної нам території. Це питання є дуже актуальним.

І також важливо, про що говорити на міжнародній арені треба в умовах COVID, це також про те, що Росія свідомо занижує статистику, свідомо приховує факти смерті серед медичних працівників. Також вона не веде, скажімо так, приховує статистику, серед співробітників так званих правоохоронних органів, які її діють в Криму також, не надається жодних статистичних даних щодо захворюваності, так само, як і в армії.

І щодо армії додаю, що вже 28 тисяч наших громадян стали жертвами незаконного призову, це мова про строкову службу. Тобто 12 кампаній відбулося і 28 тисяч кримчан були незаконно призвані. Тому це теж та цифра, яка вражає, в принципі, і яку варто озвучувати.

І також згадувалась проблема мілітаризації дітей. Це взагалі стратегічне питання, мені здається, для України, шукати шляхи, як захистити і, скажімо так, забрати дітей з тих жахливих умов. Але якщо також говорити про цифри, то мова зараз йде щонайменше про 200 тисяч на території Автономної Республіки Крим та 40 тисяч щонайменше в Севастополі дітей, які щоденно стикаються з мілітаризованою системою, яка спрямована на те, щоб знищити їх українську ідентичність і щоб, в принципі, в подальшому ці діти всі пішли до російської армії.

Це також ті виклики, які для нас є зараз принципово важливими для того, щоб ми розуміли, як, використовуючи міжнародні механізми і наші можливості, я маю на увазі спільні можливості і громадянського суспільства і української влади, шукати механізми для вирішення цих проблем, зокрема і враховуючи те, що тепер ми можемо говорити і про Кримську платформу, яка, я думаю, що надасть нам додаткові можливості все ж таки шукати відповіді на ці непрості питання.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую, пані Ольга. Я собі нотую те, що ви кажете, тому що я вважаю, що це обов'язково треба бути підняти на міжнародних майданчиках, в тому числі ПАРЄ. Дуже вам дякую.

Богдане Васильович, будь ласка.

ЯРЕМЕНКО Б.В. Дякую.

Важко вкладатися в ці рамки, я через те, мабуть, в обговореннях всюди виступатиму, бо маю честь представляти колись, в минулому, організацію, яка започатковувала дискусію на тему деокупації Криму, і є автором єдиної свого роду стратегії повернення Криму.

Говорячи про ситуацію, яка на сьогодні склалася в Автономній Республіці Крим, я думаю, що ми повинні систематизувати нашу дискусію.

Ми досягли достатньо багато у вивченні, дослідженні і інформуванні світового співтовариства про ситуацію з правами людей. Це гарно структурована, гарно організована не державою, але у партнерстві дуже тісному недержавними організаціями і державою, діяльність, яка дає свої результати, але вони достатньо обмежені з точки зору стратегії деокупації. Це, звичайно, лише алярмування, привернення уваги світового співтовариства до однієї із тем, яка є універсальною, і добре, коли у нас є що сказати з цієї теми.

Але, звичайно, ми не можемо лише на політичних правах зосереджуватись, чи культурних, ми повинні говорити далі. І я би закликав органи державної влади так само, як вже професійно ведеться робота по тематиці прав людини, політичних прав, звернути увагу на соціально-економічні.

Мова йде про реквізації, мова йде про націоналізацію, фактично викрадення майна українських громадян, суб'єктів підприємницької діяльності. Очевидно, варто започатковувати проекти, програми по вивченню і створенню баз даних такого майна, оскільки в майбутньому ми, звичайно, коли-небудь постанемо перед необхідністю вимагати компенсації. Ми повинні бути до цього готові.

Ця тема так само зрозуміла нашим основним партнерам - країнам розвиненої демократії, ринкової економіки. Приватне майно є недоторканим, є священним, відповідно це один із способів показувати характер російського режиму як такий, що ігнорує будь-які права людини.

Дуже важлива тема, про яку варто говорити, коли ми говоримо про ситуацію в Криму, а, можливо, найважливіша з точки зору спонукання наших партнерів до реальних дій, – це мілітаризація. На сьогодні вже робиться на це акцент. І ми бачимо навіть перші результати: збільшення присутності країн НАТО, розвідувальні польоти, мається на увазі в Чорноморському басейні. Це тема реал-політік, вона абсолютно важлива і з точки зору підвищення нашої здатності до оборони своєї території, так і з точки зору мотивації наших партнерів основних робити те саме, зосереджувати ресурси в

Чорноморському регіоні, оскільки, звичайно є, скажімо так, Російська Федерація поводить себе достатньо агресивно в багатьох регіонах світу. І тут є певна така конкуренція, скажімо, ми бачимо між Балтією. Зараз активізується питання Північного полюсу.

Отже, нам потрібно професійно, активно працювати у сфері вивчення популяризації знань про мілітаризацію Криму, для того щоб привертати увагу. Тим більше, що мілітаризація має дуже несподіваний вплив на комерційне судноплавство. Ми про це повинні говорити. Це тема номер один, скажімо, і з точки зору американсько-китайського протистояння. Це створення загрози у відкритому морі. І багато подібних питань.

Тому, очевидно, нам нашу дискусію, і особливо якщо ми говоримо, ну, це до певної міри, я розумію, може, я штучно це прив'язую, але ми починаємо готуватися до якоїсь події в рамках Кримської платформи, що однозначно є дуже позитивною ініціативою, яку треба вітати, треба всіляко підтримувати. Це крок вперед, саме в зовнішньополітичному вимірі перш за все, мені здається, теми деокупації Криму. Але ми повинні підійти підготовленими.

До речі, пан голова сьогодні просто не мав ще часу повідомити учасників. Ми буквально перед цим мали дуже цікавий захід - спільну відеоконференцію з Комітетом з питань зовнішньої політики литовського парламенту. Литовські колеги не лише від усього серця вітають цю ініціативу, готові брати в ній участь, вони закликають - і тут я до pana Кориневича, хотів би звернутися, до пані Еміне Джапарової, - вони закликають зробити, тобто величезним заходом. Тобто ми не повинні розмінюватися на першій цій ініціативній... на запуску цієї платформи, на експертний рівень винятково. Тобто треба говорити про саміти, треба говорити про спроби зібрати максимальне міжнародне представництво, на максимально високому рівні, для того щоб тему оживляти. Але це ми пізніше будемо говорити про законодавчу роботу і так далі.

Спасибі.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую. Дуже дякую, особливо за слухні і надзвичайно цікаві ідеї. Я теж занотував. Ну, мені дуже подобається, зокрема, ідея створення баз даних майна. Я вважаю, що це важливо, тому що у такий спосіб можна відслідковувати переміщення, скажімо, рухомого майна, воно може несподівано опинитися в інших державах. І треба теж це брати до уваги.

А зараз прошу до слова pana Дениса Савченка, а потім pana Антона Кориневича.

САВЧЕНКО Д. Шановні колеги, доброго дня! Дякую за організацію даних слухань. Увага до кримського питання повинна бути перманентною, і я дуже вдячний і радий побачити людей, які є експертами, які дійсно вже зараз роблять дуже багато для того, щоби питання деокупації Криму стало набагато ближчим для України.

На жаль, варто визнати, що, попри те, що йде вже фактично восьмий

рік окупація, питань до вирішення залишається все ще дуже багато. Я дякую пану Антону за згадку про необхідність створення, і прийняття, і публікування обов'язково стратегії деокупації та реінтеграції Кримського півострова. Звичайно, ми як представники громадянського суспільства дуже очікуємо від української держави, від уряду покращення системності роботи з Кримом, прозорості роботи із Кримом.

До питання даної стратегії. Також із ним пов'язані питання формування бюджетів, роботи окремих центральних органів виконавчої влади, зокрема, звичайно ж, профільного міністерства, і того, чим ми зі своєї сторони можемо допомогти державі у виконанні обов'язків.

Кажучи коротко, зважаючи на регламент, такі речі, які ще не були згадані. У мене є обов'язок, в тому числі перед нашими бенефіціарами, згадати про проблему насильницьких зникнень на території тимчасово окупованого Криму. Дуже великий фокус існує на політв'язнях. І ми дуже сподіваємося на якнайшвидший обмін, а також на прийняття нормативно-правової бази щодо соціального, фінансового забезпечення та допомоги даній категорії осіб. Але наразі, станом на 2021 рік, 45 осіб стали жертвами насильницьких зникнень на території тимчасово окупованого Криму, і про 15 із них досі нічого невідомо.

Варто відзначити, що ефективне розслідування даних фактів не ведеться окупаційною владою. Представники Російської Федерації та окупаційних так званих органів державної влади ігнорують і всіляко стараються зам'яти ці факти. І в даному разі українська держава, в тому числі і представництва України, і делегації в міжнародних організаціях, а також представники парламенту і уряду, повинні привертати увагу до цієї проблеми та згадувати про цю категорію жертв порушень прав людини, оскільки, на відміну від більшості політв'язнів, про долю та стан цих людей досі нічого не відомо.

Звичайно, на завершення в контексті найближчого рішення Вищої палати Європейського суду з прав людини я би хотів адресувати таке прохання про збільшену активність, про більш системну роботу зі сторони держави в подачі скарг та супроводі індивідуальних, в тому числі скарг представників постраждалого населення до даної інституції та інших інституцій. Наразі приблизно всі ці скарги супроводжуються представниками громадянського суспільства на індивідуальному як би ентузіазмі. І я вважаю, що це стратегічно дуже важливим є для української держави напрямком роботи, оскільки потім ці індивідуальні рішення можуть використовуватися як в дипломатичних цілях, так і використовуватися для створення подальшого тиску, як санкційного, так і за допомогою різноманітних судових рішень.

Дякую вам.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую
Антоне Олександровичу, будь ласка.

КОРИНЕВИЧ А.О. Дуже дякую, Олександрє Олександровичу, я буквально дуже коротко.

Я дуже вдячний Богдану Васильовичу за оцю, таку дуже важливу, ремарку, що насправді питання Криму – це не тільки питання прав людини. А віддаючи всю належну вагу питанню захисту прав людини, якраз ми зараз в нашій діяльності намагаємося дивитися на питання Криму дуже комплексно і використовувати всі ті наявні механізми, як-то, наприклад, ті ж самі резолюції Генеральної Асамблеї ООН, які стосуються прав людини, а не інкорпорування туди речей, скажімо, пов'язаних із захистом навколишнього середовища, чи ви знаєте, що там є певні нові положення щодо неправильного господарювання, державою-окупантом, звісно, в Криму.

Тобто нам видається, що ми маємо використовувати як наявні механізми, так і, безумовно, запроваджувати нові.

А те, що Богдан Васильович говорив про майно і про економіку, ми вважаємо, що це одна з ключових зараз речей. Ми зараз з колегами, з партнерами проводимо власне дослідження з цього питання. Я думаю, що результати будуть цікавими, і ми обов'язково готові ними поділитися, тому що розуміємо, що тут є, що сказати, нашій державі, є, що робити.

І крайня річ. Ми, безумовно готові також поділитися тими проектами, які, ми вважаємо, є важливими і можливими в рамках реалізації Кримської платформи, щоб от Кримська платформа була, те що називається, , тобто щоби робота в ній не припинялася і включала як маленькі, тактичні якісь речі, так і стратегічно важливі.

Тому ми абсолютно готові до співпраці і будемо дуже раді їй. Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.

Колеги, зараз ми можемо перейти до другого питання нашого порядку денного - і розглянути питання під назвою: "Кримська платформа – нова міжнародна ініціатива, спрямована на деокупацію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь і подолання наслідків тимчасової окупації".

Я запрошую до виступу першу заступницю міністра закордонних справ Джапарову Еміне, будь ласка.

ДЖАПАРОВА Е.А. Дякую, колеги. Вітаю вас, шановні друзі, асаляму алейкум, народні обранці, урядовці, експерти, всі ті, з ким ми працюємо, представники Меджлісу кримськотатарського народу! Рада представити вам нашу ініціативу. Зараз я спробую вивести на екран презентацію.

Ви бачите презентацію, наскільки я розумію, тепер, да?

Отже, нещодавно ми вже мали нагоду обговорити з Комітетом Верховної Ради України з питань зовнішньої політики і міжпарламентського співробітництва нову зовнішньополітичну ініціативу України під назвою "Кримська платформа". Тому я дуже коротко зараз зупинюся на якихось концептуальних аспектах цієї ініціативи і більш детально розкажу, де ми

зараз є з реалізації цієї ініціативи.

Отже, концепцію Кримської платформи ми розробили, Міністерство закордонних справ розробило на доручення Президента України. І її кінцева мета, і ми собі її декларуємо саме так, - це деокупація Криму. Але це не просто чергова дипломатична ініціатива, тут важливо розуміти, що основними проблемними питаннями кримського треку є в тому числі відсутність чіткого внутрішнього бачення, як, яким шляхом, яким чином досягати цієї стратегічної задачі, яка називається "деокупація". І тут є цілий спектр проблем, вже частково окреслили це мої колеги і Антон Кориневич, і всі інші спікери, які виступали вже. І ми маємо розуміти, що ця ініціатива Кримської платформи і її зовнішньополітичний трек – це тільки підтримуюча ініціатива. Це точно не викреслює нашого домашнього завдання і всіх тих задач, які необхідно акумулювати всередині країни для того, щоб ця зовнішньополітична ініціатива була більш ефективною. Тобто умовно зміст і контент роботи Кримської платформи напряму залежить від внутрішнього треку реалізації цієї ідеї.

І тому Кримська платформа, як я вже сказала, - це підтримуюча ініціатива, довготермінова ціль якої - створити широку міжнародну коаліцію для реалізації стратегії де окупації. І ми, до речі, одним із перших кроків, коли тільки починали розробляти архітектуру і бачення Кримської платформи, разом з Постійним представництвом Президента в АРК, разом з колегами ініціювали розробку своїх частин стратегії деокупації, відповідно надіслали їх, синхронізуючи з урядом і профільним Міністерством тимчасово окупованих територій, на розгляд РНБО, і очікуємо, що, дійсно,26 лютого у нас буде тематичне засідання РНБО і відповідно прийняття подібної стратегії, бо я знаю точно, що робота над цим ведеться.

Короткостроковим завданням Кримської платформи є фактично тактична задача – утримати цю тему, знайти нових шляхів для того, щоб більш гучно ми обговорювали те, що по суті сім років незмінне, тільки нарощується фактично. Наслідки окупації – це весь спектр, від гуманітарного до безпекових викликів, про які теж мої колеги розповідали. І не дозволити фактично забути це питання, і про це одноголосно кажуть і урядовці, і експерти, що це тактично дуже важливо до моменту деокупації.

Платформа стане багаторівневою структурою і працюватиме на рівні глав держав та урядів, міністрів закордонних справ, парламентарів та експертів. Діяльність цієї платформи буду фокусуватися на таких основних пріоритетних напрямках - це міжнародна політика невизнання спроби анексії, ефективність санкцій та їхнє посилення, безпека в Азово-Чорноморському регіоні та Східному Середземномор'ї; права людини, міжнародне право. І це фактично у тому числі захист кримськотатарського народу - корінного населення, корінного народу півострова, який, на жаль, є чи не головною мішенню репресій на сьогодні. Ми розуміємо, що це є системна політика, яка впроваджується не одне сторіччя. Це екологічні та економічні наслідки окупації.

Офіційно започаткувати діяльність платформи ми плануємо

наступними заходами. Зокрема, здійснити установчий саміт Кримської платформи, і про це казав мій колега Богдан, що дійсно важливо не просто форуми збирати, а гучні міжнародні заходи, як-то кримський саміт, чи установчий саміт Кримської платформи, який буде проведено в Києві 23 серпня цього року, якраз разом з фактично заходами, що плануються до 30-ї річниці Незалежності. Символізм не можна переоцінити, тому що без Криму немає справжньої незалежної України. І, власне, 23 серпня як дата дуже гарно працюватиме і з точки зору відзначення Дня незалежності, і з точки зору просування нашої ініціативи і проведення цього установчого саміту.

Рівні формату роботи платформи, власне, ми оголошували з самого початку. Це глави держав-урядів, міністри закордонних справ, парламенти, міжпарламентський рівень, експерти, основні заходи саміт, регулярні міністерські зустрічі і щорічний форум з питань безпеки Чорноморського та Середземноморського регіону.

Ще раз теж хочу підкреслити те, що казав Антон, що права людини – це не єдині вимоги, про який ми маємо казати. З нашої точки зору, і позиція Міністерства закордонних справ полягає в тому, що питання мілітаризації і безпекові питання є тим дискурсом, тим нарративом, навколо якого Україна має шукати аргументи. Їх дуже багато, і, власне, заходи мають так само їх з тим баченням стратегічних задач і роботи цієї Кримської платформи... *(Не чути)* Так виглядає архітектура. Я думаю, що... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Щось із звуком. Перепрошую, колеги, хтось включив мікрофон - і нечутно, на жаль, виступаючого. Колеги, я перепрошую, нечутно через те, що хтось...

Пані Джапарова, будь ласка, продовжуйте, вибачте.

ДЖАПАРОВА Е.А. Це, власне, так, як виглядає архітектура цієї платформи, тобто піраміда всіх представлених рівнів: саміт, щорічні зустрічі, регулярні засідання, експертна мережа (я трішки про неї розкажу), міжпарламентський рівень (я теж трішки зупинюсь), бо кожен з цих вимірів є взаємодоповнюючим, який працюватиме на одну задачу, яка тактично є утримання теми "стратегічна деокупація".

Наразі нами завершується підготовка запрошень до участі у саміті Кримської платформи для лідерів іноземних держав і керівників міжнародних організацій. Ближчим часом вони будуть розіслані. І, зокрема, чому важливий цей саміт: протягом установчого саміту планується фактично затвердження декларації кримського саміту. Це документ, який базує дуже важливі і фокусує на дуже важливих позиціях: політики невизнання, політики засудження репресій і злочинів Російської Федерації, і, власне, те, що політично Україні важливо брати на озброєння. Це підтримка суверенітету і територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах, це фіксація основних принципів і пріоритетів міжнародної політики деокупації Криму, це запуск функціонування Кримської платформи, де країна, приєднуючись до декларації, декларує, що це частина її

національної політики, чи політики країни по відношенню до України, і ставлення тему Криму. І в контексті на цю декларацію, на цей фундамент ми можемо накладати вже інші механізми, зокрема, наприклад, механізми швидкого реагування, які будуть встановлені між міністерствами закордонних справ країн, які приєднуються до цієї платформи, і багато інших, таких невеличких, чи маленьких, кроків з метою роботи над пріоритетами, які я показувала на початкових слайдах.

Отже, одна з ключових і пріоритетних так само задач роботи Кримської платформи є експертна мережа. Ми проводили багато сесій, таких брейн-штормів, і я рада бачити багатьох тих, з якими ми спілкувались у робочому форматі, намагались шукати, де ми можемо в синергії "держава і експерти", "держава і громадянське суспільство" народити фактично це бачення експертної мережі Кримської платформи. Ідея є дуже простою, чіткою, логічною – це об'єднати українських міжнародних експертів, зокрема експертної дипломатії, зробити мережу експертів. Тому що я і на попередніх наших зустрічах у рамках комітету Верховної Ради казала, що можливо виводити тему Криму із внутрішнього середовища, із національного простору у зовнішній. Експертна дипломатія – це дуже важливий сегмент, зокрема іноземні, чи експерти, які теж можуть долучитись до публікацій, аналітики досліджень усіх тих наслідків, які є, по суті, в багатьох вимірах безпрецедентними. Тобто Крим – це такий лакмусовий папірець сучасних гібридних і класичних форматів репресій і злочинів Російської Федерації, і є великий простір для вивчення подібних наслідків.

Це створення для деокупації і очікування від експертної мережі, в першу чергу це надання якісної аналітичної підтримки діяльності платформи верхніх рівнів, для того щоб ми як МЗС могли мати..... що доносити до наших партнерів, що відбувається в Криму. Власне, ця робота, вона відбувається вже, але я вважаю, що її треба систематизувати і вивести трошки на інший рівень уваги інших країн до цих наслідків. І підвищення видимості платформи та поінформованості міжнародної спільноти, іноземних урядів і громадськості.

І останній мій слайд, який стосується парламентського виміру, він має особливу важливість для діяльності і МЗС, і діяльності загалом Кримської платформи. Ми дуже вітаємо створення МФО "Кримська платформа", ми щиро вдячні тим депутатам, які взяли у цьому процесі. Ми вважаємо, що спільними зусиллями ми зможемо наповнити якіснішим змістом цю ініціативу під назвою "Кримська платформа".

Отже, ядром ми бачимо якраз міжфракційне об'єднання депутатів "Кримська платформа". Основні треки - це фактично ми би пропонували зосередитись на двох основних треках: це робота в рамках парламентських асамблей міжнародних організацій, зокрема через українську частину парламентського комітету асоціації ПА ЄВРОНЕСТ, постійні делегації Верховної Ради в парламентських асамблеях Ради Європи, ОБСЄ, ОЧЕС, НАТО. І розширення підтримки Кримської платформи через наявні групи дружби, в першу чергу з ключовими партнерами, що вже підтримали ці

ініціативи або загально вже оголосили про можливість співпраці в рамках такої ініціативи. Це Німеччина, Франція, Велика Британія, США, Канада, Туреччина, Польща, Литва, Австралія, можливими партнерами, які коливаються, але мають потенціал до приєднання до Кримської платформи. Я не буду, враховуючи, що це публічний захід, казати і оголошувати, які це країни.

По лінії парламентських асамблей міжнародних організацій ми бачмо такі важливі заходи на найближчу перспективу. В рамках ПАРЕ підготовка проекту доповіді "Ситуація з кримськими татарами". І у нас нещодавно була розмова з пані Марією Мезенцевою з приводу синхронізації діяльності і роботи МЗС і делегації. І це, власне, те, над чим ми працювали в тому числі з Єлизаветою Ясько. Це підготовка моніторингової доповіді щодо Росії, в якій важливим є включення положень про порушення Росією прав людини на тимчасово окупованих територіях України.

В рамках ПАРЕ та ОБСЄ ми пропонуємо зосередитись на розробці проектів резолюцій, присвячених проблематиці деокупації Кримського півострова, які можуть бути ухваленими в ході планових заходів робочих органів асамблей впродовж 2021 року. Це організація на полях сесій додаткових тематичних заходів у форматі, наприклад, щодо окремих аспектів погіршення ситуації внаслідок російської окупації АРК та міста Севастополя.

В контексті заходів на тему деокупації Криму та міста Севастополь важливу роль надалі відіграватиме взаємодія з Європейським парламентом, і передусім в рамках Парламентського комітету асоціації Україна – ЄС та Парламентської Асамблеї ЄВРОНЕСТ. Важливо, щоб за результатами засідань зазначених органів міжпарламентського співробітництва ми мали дуже конкретні результати: і підсумкові документи, і рекомендації, і спільні доповіді, які би включали такі положення: засудження російської агресії або підтвердження підтримки суверенітету і територіальної цілісності; продовження існуючих санкційних режимів ЄС до остаточної деокупації Криму, а також їх розширення у відповідь на порушення міжнародного права, зокрема у відповідь за незаконну організацію Росією на території Криму референдуму та зміни до Конституції, та незаконне проведення так званих місцевих виборів. І, можливо, Олексій Макєєв додасть до мого виступу своє бачення посилення санкційного режиму.

Застосування нового санкційного механізму ЄС в сфері прав людини на факти порушення прав людини в окупованому Криму. Буквально днями були консультації з європейською стороною, де вони нам розповіли, як запроваджуватимуть оголошений ними новий механізм реагування на порушення прав людини і запуск механізму санкцій можливих. Як тільки ми це опрацюємо в системі МЗС, я думаю, що ми подумаємо, як це інтегрувати в роботу Кримської платформи.

І також ми вважаємо, що важливою роботою може бути напрям Парламентської асамблеї НАТО і, зокрема, всі інші можливості парламенту.

Підсумовуючи, важливо, що робота ведеться, вона є системною, вона є

кропіткою. Наша задача зараз - сфокусувати всі свої сили на проведення якісного саміту, на якомога максимально високому рівні представництві держав. Ми вирішили, що запрошення будуть максимально широкими, ми не будемо обмежувати, не обмежуємо себе географією, регіоном, більш пріоритетними, менш пріоритетними, ми вважаємо, що це має бути міжнародна історія. І також розуміємо, що без домашнього завдання ця платформа не буде панацеєю – це тільки підтримуюча ініціатива.

І я ще потім скажу свою репліку по розгляду четвертого пункту порядку денного, де ми би пропонували сфокусуватися на деяких внутрішніх аспектах діяльності МФО і парламенту. Це те, що нам допоможе реалізувати краще КП.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую.

А зараз ми переходимо до дискусії з цього питання. І я бачу, що Богдан Васильович хоче виступити. Будь ласка.

ЯРЕМЕНКО Б.В. Дякую. Тут двох хвилин не вистачать навіть на компліменти на адресу МЗС, і, зокрема, пані Еміне Джапарової, за роботу, за презентацію. І я, ну, навмисно говорю це з гумором, тому що немає часу, а я... Це не критика, я сподіваюсь, що буде правильно зрозуміло.

Мені здається, що метою... Так, як сформульована мета в презентації діяльності Кримської платформи, давайте помислимо. Мені здається зосередження - уваги це інструмент, в той час як мета наша повинна бути - це забезпечення політики невизнання анексії Криму максимальною кількістю іноземних держав, а також забезпечення підтримки з їх боку зусиллям України по деокупації у будь-який спосіб, який є законним. От, мені здається, оце була би мета Кримської платформи. А привернення уваги... І прекрасно розписано, як це все має відбуватися. Навіть ми забігли вперед про міжпарламентський вимір цієї роботи.

У нас достатньо вже є серйозні напрацювання, у держави, за ці роки, скажімо, в рамках Генасамблеї ООН, в рамках Комітету з прав людини ООН, в рамках Європарламенту, Ради Європи, коли окремі резолюції по Україні ставляться. Мені здається, що, продовжуючи цю політику, продовжувати це щороку буде важче. Ми повинні це розуміти. Увага Росії, і це ми набридаємо, ну, вибачте, так воно звучить жорстко, але так і є, своїми проблемами світу. З'являються і інші проблеми.

Тому, мені здається, ми повинні зараз зосередити увагу на те, яким чином вплітати тематику Криму в профільні резолюції різних організацій. Тобто акцентувати не власне окремими резолюціями, які Україна продавлює, і це буде дуже важко робити, а шукати співробітництво з іншими країнами, коли окремі елементи проблематики кримської вписувати там, де стосується екології, де стосується економіки, де стосується інших питань.

І тут, звичайно, нам потрібно буде повне співробітництво і координація з МЗС, тому що, ну, звичайно, в парламенті інституційно просто немає цього досвіду і немає повноти знань. Власне кажучи, тут в хорошому симбіозі

робота наших делегацій. І, очевидно, як член комітету я обіцяю, і у мене немає ніяких сумнівів, що і пан голова підтримає цей підхід, ми зі свого боку, звичайно, будемо всіляко заохочувати наші делегації до цієї роботи, але нам треба серйозно з ними працювати, з тим що не можна весь час делегаціям говорити про все на засіданнях міжпарламентських органів. Тобто треба, очевидно, підшукувати ті теми для виступів наших делегацій, пов'язані з Кримом, які є найактуальнішими на той момент, коли вони виступають: чи це тема ситуації з кримськотатарським народом, чи це тема мілітаризації, чи це тема інших прав. Звичайно, ми до такої професійної роботи готові, очікуємо її і будемо дуже раді.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую.

Наступний бажаючий виступити - пан Ільмі Умеров. Потім...

ГЕРАЩЕНКО І.В. Вибачте, а можна доєднатись потім до дискусії на три хвилини, можна, після Умерова?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре. Тоді у нас пан Ільмі Умеров, потім пані Ірина Геращенко, а потім Денис Савченко.

Будь ласка.

ГЕРАЩЕНКО І.В. Дуже дякую.

УМЕРОВ І.Р. Добрый день всем! Ильми Умеров, заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу.

Я тоже хочу подчеркнуть, что это прекрасная идея - Крымская платформа. Но для того, чтобы идея воплотилась, Украина должна немножко поменять позицию в отношении Крыма, крымских татар. У крымских татар есть несколько политических вопросов, которые необходимо решать, не дожидаясь деокупации. Крымская платформа создана как раз для обговаривания, обсуждения, принятия каких-то рекомендаций как раз по деокупации Крыма. Украина должна перестать молчать на встречах и не ставить вопрос о Крыме, надо ставить. Когда договариваются об обменах, обязательно говорить о Крыме, и сама должна быть примером для других стран, например, на расширение или усиление санкций. Этим Украина, к сожалению, не занимается.

Все больше и больше говорят о том, что продолжается торговля с Российской Федерацией. Если дальше так будет продолжаться, то платформа, я думаю, тоже обречена. Никто вместо Украины делать то, что необходимо делать ей, в мире делать не будет.

Еще один вопрос. Надо укреплять армию, для того чтобы противник был более сговорчивый. Вот, собственно говоря, то, что я хотел сказать. А вообще идея прекрасная.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Тоді зараз Ірина Володимирівна, а потім пан Денис Савченко, потім Рефат Чубаров і потім пані Марія Томак.

Будь ласка, Ірина Володимирівна.

ГЕРАЩЕНКО І.В. Дуже дякую. Дякую організаторам слухань і всім учасникам.

Безумовно, ми вітаємо і створення Кримської платформи, і будь-яку активізацію проблематики Криму. В той же час, є ті речі, які треба активізувати і поза межами платформи.

Перше. Надзвичайно турбує ситуація з сотнями українців і кримських татар, які утримують незаконно в тюрмах Російської Федерації і окупованого Криму. І, власне, ще кілька років тому весь світ знав, що Україна бореться за Крим, в тому числі за звільнення незаконно утриманих кримчан: Сенцов, Умеров якраз, Чийгоз, Балух. Сьогодні ані в Україні, ані в світі не знають жодного прізвища, за кого ж бореться Україна. Це не є нормально.

Я хочу нагадати, що, наприклад, в ПАРЄ ми так само проводили кілька резолюцій, в яких якраз перераховували прізвища всіх бранців Кремля, для того щоб увесь світ усвідомлював серйозність цієї проблематики.

Уже півтора роки після останнього звільнення, яке вдалося-таки реалізувати українській владі. На жаль, це дуже абстрактно звучить, що Україна бореться за звільнення. За звільнення кого? Мені здається, що коли ми розуміємо прізвища, коли ми розуміємо окремі біографії, долі людей, це набагато важливіше.

І от сьогодні навіть, коли МЗС зробило заяву про Навального, який є так само політв'язнем Кремля, то це чудово, що згадали нарешті про порушення прав людини в Росії, але ми маємо навіть в таких заявах, які стосуються іншої людини, згадувати наших бранців, які знаходяться в тюрмах Російської Федерації.

Друге. Абсолютно справедливо зазначають всі, хто бере участь в дискусії, що посилювати санкційний режим на Російську Федерацію, і взагалі наш тиск на неї, ми можемо в першу чергу через міжнародні суди.

Ми бачимо зараз надзвичайно важливе рішення, яке було прийняте Європейським судом з прав людини. Нагадаю, що цей позов, він готував ще за нашої влади. І це не проста історія: збирати документальну базу, фіксувати всі злочини Кремля, подавати їх до всіх міжнародних можливих судів.

От я би хотіла, щоби, підсумовуючи, коли вже будемо підбивати підсумки дискусії, і представники Міністерства закордонних справ, інших урядових організацій розказали, що у нас зараз відбувається з підготовкою позовів, в тому числі і консолідованого позову проти Російської Федерації, на якому етапі збір доказової бази, фактажу, тому що це надзвичайно важливо.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Пан Денис Савченко, а потім пан Рефат Чубаров. Будь ласка.

САВЧЕНКО Д. Дякую, колеги. У мене насправді запитання до пані Еміне, до інших учасників, які уповноважені на нього відповідати. Воно полягає в наступному.

Коли Кримська платформа, її ідея почала розглядатися, вона розглядалася в контексті альтернативи, власне, альтернативи мінським переговорам і, власне, створення майданчику, який був саме переговорним із російською стороною.

Ми всі розуміємо, що зараз Російська Федерація абсолютно не налаштована на діалог, але з нашої сторони хотілось би дізнатися, яким є бачення і чи були і будуть спроби залучити Російську Федерацію до певних активностей в рамках діяльності Кримської платформи, чи український уряд, в тому числі Міністерство закордонних, буде дивитися на успішність, скажімо, цієї синергії і результатів цієї синергії, співпраці з іншими урядами, і тільки потім буде ініціювати в іншому зовсім форматі якусь комунікацію з Російською Федерацією.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Пані Джапарова може хоче відповісти на це питання? Будь ласка.

ДЖАПАРОВА Е.А. Так, я відрефлекую на запитання. Дійсно, ми від самого початку декларували, що ми бачимо Російську Федерацію учасницею подібного формату, як країна, яка несе повну відповідальність і пряму відповідальність за злочин окупації.

Однак не секрет для вас, Денис, як для всіх, хто тут в Zoom, яке б ми бачення собі не мали, Російська Федерація, очевидно, має своє бачення, вона його не ховає. Сім років поспіль ми чуємо дискурс "Крим – наш!" - і крапка. В діалоги з приводу статусу Криму втягати себе не хочуть. Зміни в Конституції були напряму пов'язані з тим, щоб такий подвійний встановити вже формат як би фіксування того. І, на жаль, констатуємо той факт, що Російська Федерація має таку позицію, і, власне, ця платформа, вона пов'язана з тим бажанням України додаткового тиску на Російську Федерацію з метою і захисту наших громадян.

До речі, про захист наших громадян. Звісно, я абсолютно погоджуюся з тією логікою, яку ми почули від наших колег, від пані Ірини. Я теж вважаю, що ми маємо оживляти ці історії, розповідати про конкретних людей, які переслідуються, які утримуються за ґратами, на своєму рівні, на рівні Міністерства закордонних справ ми робимо це регулярно. Остання заява з конкретними прізвищами від 12 січня і коментар МЗС містить імена. Це Айдер Джапаров, і Енвер, іУмерови, яким суд присудив величезні строки за так звану терористичну діяльність. І для нас це питання є абсолютно очевидним, що за цими строками є конкретні люди, є їх долі. І зараз теж ми вже фіналізуємо проект, який пов'язаний з менторством,

зокрема мова йде про громадянських журналістів (це 8 людей, які сьогодні за ґратами). І ми хочемо залучити до цього проекту адвокатиї тих людей, дуже провідних, лїдерїв, або з їнших країн. Це непроста робота, тому що вона потребує такого треку залучення вїдомих людей, щоби тї у свою чергу теж розповїдали їсторїї наших бранцїв за кордоном, теж виводячи цю тему.....

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую.

Зараз прошу до слова пана Рефата Чубарова. Будь ласка.

ЧУБАРОВ Р.А. Дякую. Вїтаю вас всїх!

Я сподїваюся, у наступному блоцї отримаю свої три хвилини для виступу. А зараз лише ремарка у зв'язку з презентацїєю панї Емїне.

Я не побачив у презентованїї конструкцїї Кримського самїту залучення, якщо хочете, мїсця Меджлїсу кримськотатарського народу як вищого представницького органу корїнного народу Криму. Я думаю, що та практика хибна, яка була попереднї роки, вирїшувати долю Криму, а тепер майбутнє Криму, без безпосереднього залучення кримськотатарського народу через обраних ним представникїв, це просто неможливо. Я розумїю, що ми тут маємо провести додатковї консультацїї з авторами цїєї презентацїї і все-таки от вирїшити це питання безпосередньої участї кримськотатарського народу, чия доля зараз, майбутнє чїє просто під ризиком росїйської окупацїї.

ДЖАПАРОВА Е.А. Вїдповїм. Жодним чином не сперечаюсь з такою логїкою, я є першим захисником такої позицїї, зокрема і в МЗС.

Якщо ви не побачили це в слайдах, це не означає, що цїєї позицїї немає. В кожному слайдї передбачено так чи їнакше, чи в кожному елементї цїєї архїтектури є роль Меджлїсу кримськотатарського народу. Зокрема, ми розписували роль, разом з вами, до речї, працювали над проектом декларацїї Кримського самїту. Вашї зауваження і пропозицїї ми включили в цей проект. Однозначно передбачена роль і участь Меджлїсу в самому самїтї, який буде проходити 23 числа. Ми тїльки почали формувати концепцїю цього самїту, і це тривалий процес консультацїй. Однозначно, якщо вам не вистачає цїєї комунїкацїї, ми спробуємо її надолужити.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Дякую, колеги.

Я тут хотїв би втрутитись - і надати слово легендї руху опору пану Мустафї Джемїлєву, будь ласка. Ми уважно слухаємо.

ДЖЕМІЛЄВ М. Шановнї колеги, шановнї друзї, як вїдомо, починаючи з самого моменту окупацїї Криму, Росїя робить посиленї заходи з витїснення корїнного народу Криму і заселення Криму своїми громадянами. За рїзними оцїнками, на територїю Криму вже заселено понад пївмїльїона громадян країнї-окупанта. Про це їдеться і в щорїчнїй доповїдї Генерального

секретаря ООН Антоніу Гутерріша. Витіснення жителів окупованих територій і заселення окупантами цих територій своїми громадянами це, як відомо, відповідно до Женевської конвенції 1949 року належить до розгляду військових злочинів. Цей факт не відображений в проекті підсумкового документу наших слухань, і відповідно немає будь-яких пропозицій від відповідних міністерств України на цю тему.

Пропоную наш проект пропозицій до рекомендацій за результатами слухання. Пунктом за номером 9 запропонувати Верховній Раді прийняти закон, який передбачає відповідальність за незаконне перетинання державного кордону та заселення окупованих частин України.

Крім того, в питанні деокупації надзвичайно важливі регулярні консультації Офісу Президента з представницьким органом корінного народу Криму - Меджлісом кримськотатарського народу, яких, хоча і заборонений окупантами, але, тим не менш, є єдиним чинним на окупованій території легітимним органом.

Проект Постанови про регулярні консультації Президента з Меджлісом кримськотатарського народу вже давно передані Президенту, схвалені Президентом, але з якимось причиною він ще не підписаний.

Вважаю за необхідне в першому підсумковому документі також запропонувати Президенту прискорити підписання цієї постанови.

Президенту також передано ряд законопроектів, спрямованих не тільки на відновлення законних прав корінного народу Криму, але і спрямованих на прискорення деокупації. Це проекти Закону про статус кримськотатарського народу, про корінні народи України і проект поправок до X розділу Конституції України щодо статусу Кримської Автономії.

Ще 18 травня цього року Президент доручав створити робочу групу, яка повинна була розглянути ці проекти і представити їх йому для подачі у Верховну Раду від імені Президента. Але, на жаль, ніяких кроків по виконанню доручення Президента поки що не зроблено, хоча минуло вже вісім місяців.

Тому пропонується в нашому підсумковому документі також запропонувати Офісу Президента прискорити розгляд цих проектів і прийняти відповідне рішення.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую.

А зараз прошу до слова пані Марію Томак. А потім пана Антона Кориневича. Будь ласка.

ТОМАК М. Доброго дня, колеги! Мене звать Марія Томак, я є координаторкою Медійної ініціативи за права людини. Я хочу прокоментувати по темі, власне кажучи, цього блоку дискусії трошечки ширше.

Перед усім спасибі пані Еміне за розлогу презентацію. Я насправді хочу сказати зі свого боку, що мені здається, що на сьогоднішній день процес

формування концепції "Кримської платформи" є доволі інклюзивним. Ну, принаймні і наша організація, і я знаю, що колеги включені постійно в процес консультацій з МЗС, тобто у нас відбуваються постійно зустрічі. Ну, я дякую за це включення.

І ми з колегами вже напрацювали низку пропозицій, вони були спільно підготовлені з Представництвом Президента в Автономній Республіці Крим. І я знаю, що вони зараз на розгляді в МЗС. І ми сподіваємося, що більшість із цих ідей ми матимемо можливість якимось чином спільно реалізувати. І тут важливо, звісно, що також в проекті ідеї кримської резолюції значна роль, принаймні попередньо, віддається громадянському суспільству. І, мені здається, тут важливо також підключати максимально міжнародних експертів. Тому що, давайте говорити відверто, у нас є певна така бульбашка наша наших союзників і симпатиків і серед світових політичних лідерів, і серед експертного середовища, але, на жаль, є ще інша сторона медалі, так би мовити. Є дуже багато експертів, які в принципі не заангажовані Російською Федерацією, але які мають викривлене уявлення про статус Криму, про те, що там відбувається. І мені здається, що таких людей також варто залучати до роботи Кримської платформи, тому що попри таку думку, яка в них склалася через дезінформаційні заходи з боку Росії, вони є важливими і впливовими в якихось полісі-рішеннях, у формуванні політик і таке інше.

І мені здається, що кажучи про Кримську платформу, ось тут звучали думки про те, що правозахисний фактор є не єдиним, що є безпековий фактор, і з цим я, безумовно, згодна. Але мені також здається, що варто шукати альтернативні підходи з точки зору того, яким чином ми говоримо про Крим.

Варто говорити про Крим, точніше, в тому числі з точки зору правозахисних викликів, також у контексті міжнародних викликів. Так, наприклад, говорити про права жінок в Криму, і яким чином ось цей жіночий фактор там виглядає, не тільки з точки зору жертвовності, а й з точки зору сильних лідерів, сильних жінок-лідерів, які там виникають в умовах цієї кризи, такі як.....

Варто говорити про колонізацію, про що вже також говорив Мустафа-ага вище. Варто говорити взагалі про проблему переміщення населення, тому що ці всі міграційні процеси світові, які зараз відбуваються, які привертають увагу і експертів, і журналістів міжнародних, ми можемо вписувати Крим в усі ці процеси. Так само, наприклад, в контексті дезінформації, кібербезпеки, ефективності санкційної політики і таке інше. Тому тут, мені здається, також важливо ці підходи виробляти.

І також хотіла би зазначити, знову ж таки прозвучала думка про те, що однією з, не те щоби перешкод, а передумов для якісної реалізації Кримської платформи, є узгодження певних внутрішніх, впорядкування внутрішніх процесів, зокрема щодо стратегії деокупації.

Це не єдине, на жаль, питання, можливо, Ігор про це скаже далі. Але є, знову ж таки, роками-роками проблема з ухваленням Закону про статус політичних в'язнів, і також про заручників ОРДЛО. Це питання й досі

залишається не вирішеним. У нас було багато консультацій і з Офісом Президента, на жаль, вони зайшли зараз в глухий кут. І тут також, можливо, варто включити якийсь парламентський компонент. Я знаю, що представники Комітету з питань прав людини намагалися також включитися в цей процес. Не знаю, на якому зараз це етапі, але очевидно, тут потрібен якийсь додатковий стимул, аби врешті це питання вирішити.

І, також забігаючи наперед, щоб, можливо, вже не брати додатково слово, також скажу про те, про що, очевидно, йтиметься в наступних блоках: щодо санкційного питання, тобто Закон "Про санкції", зміни до Закону "Про санкції" на порядку денному. І також хочу знову ж таки наголосити на тому, що все, що відбувається в Криму, зокрема в контексті порушень прав людини, Україна повинна окремо документувати, аналізувати і проштовхувати, для того щоб санкції відповідні запроваджувались Сполученими Штатами в контексті "акту Магнітського", Європейським Союзом у контексті новоухваленого законодавства щодо також порушень прав людини і санкцій за порушення прав людини. Канада має також відповідне законодавство. Тут дуже велике поле для роботи, і, на жаль, його крім нас, цього ніхто не зробить.

І на завершення я хочу сказати знову ж таки теми щодо Європейського суду з прав людини і рішення щодо часткової прийнятності скарги відносно Криму. Знову ж таки, мені здається важливо все ж таки віддати належне тим людям, які передусім, кому ми завдячуємо цим успіхом, хоча б проміжним, але великим успіхом, - це команда Івана Ліщини, заступника міністра юстиції, урядового Уповноваженого у справах ЄСПЛ. Я би не прив'язувала це взагалі до жодного уряду. Те, що я бачила, це було зусилля його і його команди. І я дякую і вам, і також тут, важливо, були включені і активісти, і всі, кого могла команда Івана дістати, ці всі покази були долучені. Я йому особисто за це дякую.

Все.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.
Антоне Олександровичу, будь ласка.

КОРИНЕВИЧ А.О. Дуже дякую, Олександр Олександровичу. Я дуже стисло.

Перше. Хотів би подякувати пані Еміне Джапаровій і всій команді Міністерства закордонних справ за таку ґрунтовну роботу по підготовці Кримської платформи. Ви знаєте, мені видається, що ми дійсно переходимо останнім часом від лозунгу "Крим – це Україна" до лозунгу "Крим – це Україна" і реальних дій. І це насправді дуже радує. Ми завжди готові підставити плече пані Еміне, МЗС. І щиро бажаємо їм успіху в тій важливій роботі, яку вони роблять.

І я абсолютно також розумію і підтримую тезу про те, що нам потрібно, умовно кажучи, більше говорити про конкретні людські долі і про конкретних політв'язнів. Але я думаю, що ми тут це робимо, буквально

сьогодні зранку, тут вже пані Еміне говорила, що на рівні МЗС вони це роблять. Сьогодні зранку ми мали зустріч, яку в тому числі організувала Постійна делегація України в ПАРЄ, де ми теж, ми завжди на зустрічах, які стосуються прав людини в Криму, оголошуємо конкретні прізвища і імена. Сьогодні ми говорили про Сервера Мустафаєва, Сейрана Салієва, Еміра Усеїна Куку, Володимира Дудку, Олексія Бесарабова і інших, тобто ми якраз завжди говоримо, що це конкретні люди і конкретні людські долі.

Нагадаю вам, що на День незалежності Президент України нагородив Орденом "За заслуги" III ступеня політв'язня Сервера Мустафаєва, координатора "Кримської Солідарності". І ви знаєте, коли ми в представництві отримували аудіозапис його коментаря і вдячності за таку нагороду, і наскільки це важливо для нього, для його батьків і для всіх кримчан кримських татар, які протистоять окупації, мені видається, що це теж дуже-дуже хороший символ.

Тому я думаю, що, безумовно, питання роботи з тематикою політв'язнів, воно нікуди не дінеться, воно буде займати своє чинне місце. І я ще раз кажу і наголошую, що наразі ми маємо, як мінімум, міжвідомчу робочу групу, міжвідомчу комісію, яка виплачує державну допомогу сім'ям політв'язнів, це вже щось. А ми особисто як державний орган - Представництво Президента України в АРК, ми готові всіляко рухатися по треку допомоги нашим політв'язням.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.

Пан Ахтем Чийгоз хотів би декілька слів сказати. Так? Будь ласка.

ЧИЙГОЗ А.З. Так, я хочу додати до виступу пана Чубарова. Я вважаю, що це не питання комунікації, я думаю, що це відповідальність влади, щоб всі бачили, як тут в державі, так і зовнішньо, що така інституція, як Меджліс кримськотатарського народу, він є повноправним таким суб'єктом цієї Кримської платформи.

Далі. Я пропоную в цій декларації, Еміне-ханум, щоби політичні права кримськотатарського народу – це не тільки така внутрішня справа України, це є аспект міжнародного права кримськотатарського народу, - щоб воно теж було як завдання до влади, що це є, як ви казали, домашнє завдання України, для того щоб залучити такий потужний інструмент в питанні деокупації Криму, щоб ця платформа мала якийсь практичний вигляд, що це ми робимо і це наша відповідальність як влади, як держави.

І декілька слів стосовно питання політв'язнів. Да, пане Антоне, ви дуже добре кажете, але цього занадто мало. Коли ми бачимо по всім провідним каналам Навального, який не має дуже такої одностайної оцінки, але коли ці ж нагороди або останнє слово наших політв'язнів, вони транслюються тільки деякими каналами і немає такого поширення в суспільстві. А питання було в тому, що є такі знакові аспекти цього переговорного процесу по звільненню. І, наприклад, ми не знаємо, не можемо сказати, ми даємо ці списки, але далі

як воно там, який має далі шлях, ми цього не знаємо.

Тому я також пропоную, щоб в рамках цієї Кримської платформи, щоб ми мали якийсь практичний вплив як інституція - Меджліс кримськотатарського народу в питанні обміну або звільнення наших політв'язнів.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Я бачу, що пані Еміне хотіла б відповісти. Будь ласка.

ДЖАПАРОВА Е.А. Так, я хочу відповісти щодо того, щоб ми в декларації або в проекті декларації визначили завдання прийняття відповідних законів по захисту кримських татар. Ми виходили з того, що в таких проектах декларацій та в таких документах має міститися чітка задача міжнародної спільноти як такої. Власне, це і ідея цієї декларації. Ми не можемо нарізати собі свої внутрішні завдання, а це, я абсолютно переконана, є задачею України і українського суспільства, і української Верховної Ради – голосувати і Закон про статус кримськотатарського народу, і Закон про малі народи. І вважаю, що тут якраз внутрішній вимір МФО "Кримська платформа" має мати цей зміст. Як тільки Верховна Рада голосує подібні проекти законів, ми вважаємо, що вони є важливими в тому числі для нашої роботи, тоді у нас буде зміст для комунікації міжнародній спільноті. Бо ми в проект декларації ховали позицію по захисту Меджлісу як представницького органу, однак в проекті декларації вона передбачає задачі, які ми нарізаємо собі як державі. Це..... і апріорі зрозуміло.

І, до речі, я пропоную активніше долучитись до розробки стратегії деокупації Криму, яка, я вірю, що буде напрацьована в рамках РНБО. І це якраз те, що має бути в подібних внутрішніх документах.

Ну, і з приводу того, чому Навальний – на каналах, а наші політв'язні – не на каналах. Це, на жаль, традиційна проблема, вона в нас не перший рік. Кожного разу, коли ми проводили купу заходів протягом семи років щодо тих людей, які за ґратами, або прес-конференції в "Укрінформі", я п'ять років займалась цим, у нас частка висвітлення теми Криму є в інформаційному просторі України не є високою, увага до цього питання теж не завжди є такою, як би ми хотіла. І це точно питання не до українських урядовців, а, скоріше, до редакційних політик ЗМІ.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Пані Ольга Скрипник, будь ласка.

СКРИПНИК О. Дякую, колеги. Я дуже коротко додаю, напевно, це більше як пропозиції будуть.

Дякую дуже пані Еміне за презентацію. І, в принципі, з нашого досвіду ми, дійсно, можемо підтвердити, що це дуже широке залучення експертів і тих, хто працює з темою Криму. І це однозначно є позитивним. А також і для

колег з МЗС, і для також хочемо..... Це, напевно, вже не один раз проговорювалося, але ще один, скажімо так..... наших напрямків, меседжів, які важливі як для Кримської платформи, так і взагалі для нашої роботи на міжнародній арені, є питання, я б його умовно назвала "намагання Росії створити інформаційну ізоляцію в Криму". Тобто це всі і закони, і всі дії Російської Федерації спрямовані на те, щоб закрити як те, щоб інформація з Криму надходила, так і те, щоб вона туди потрапляла. Тобто мова йде про блокування всіх українських медіа, які більш-менш є топовими для України. Це блокування українського радіосигналу і накладання на нього російських мовників. Це також мова... тільки наприкінці грудня Путін встиг підписати щонайменше чотири закони, які стали чинними в Російській Федерації. Вони всі спрямовані на те, щоб в той чи інший спосіб блокувати всю цю інформацію, розширювати можливості Роскомнадзору блокувати в принципі будь-яку інформацію, переслідувати людей за будь-які пости, не тільки, що Крим – це Україна, а й іншу інформацію.

Більше того, ми вже задокументували, що Росія навіть блокує на території Криму ресурси міжнародні про інформацію всесвітню про ситуацію з коронавірусом. Тобто це якраз теж дуже важлива тема, з якою ми всі разом можемо працювати як експерти, як парламентарі, як уряд, і як Кримська платформа. Це якраз теж такий трек, який може допомогти нам залучити і більше партнерів, і показати проблему Криму в таких суміжних... Це якраз от такий приклад правах людини та, наприклад, безпекового виміру, де можна через це показувати... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.

Колеги, переходимо до третього питання нашого порядку денного: "Необхідні правові зміни для прискорення деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь".

У нас два доповідача з цієї теми. Запрошую до слова першу заступницю міністра закордонних справ пані Еміне Джапарову. Будь ласка.

ДЖАПАРОВА Е.А. Пане Олександр, я правильно розумію, що мова йде зараз про четвертий блок?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Третій. У нас тут згідно з порядком денним це третій, тобто необхідні правові зміни для прискорення деокупації Криму та міста Севастополь.

ДЖАПАРОВА Е.А. Так, дійсно, дуже коротко скажу, що фактично мова йде... ми навколо цього вже годину спілкуємось, що є міжнародний аспект діяльності Кримської платформи, а є внутрішні аспекти. Тобто є той сет необхідних законів, які нам чітко необхідні для того, щоб наш міжнародний трек був більш ефективним.

Серед ключових законів, які потребують змін і оновлення чинного законодавства, – це санкційна політика, зокрема нинішній закон не

відповідає тим задачам, які стоять перед нашою країною. Серед ключових проблем я би відзначила: відсутність відповідальності за порушення санкцій; відсутність чіткого визначення дій, які підпадають під санкційні обмеження; відсутність контролю за терміном дії санкцій. Україна, наприклад, теж... Ну, це окремо, як би ми політично, наприклад, приєднувались до... але жодного разу не імплементували санкційні рішення Ради ЄС. І це теж відсутність процедур відповідних. Існуючий в Україні механізм запровадження національних санкцій та імплементаций міжнародних санкцій потребує оновлення.

Ми вважаємо, що для врегулювання цих проблем необхідно кодифікувати законодавство у сфері санкцій. Під кодифікацією ми бачимо не тільки прийняття нового Закону про санкції, але і внесення змін до інших законів, які, може, безпосередньо і не є пов'язаними із санкціями, однак створюють необхідне підґрунття для дій органів влади, для правоохоронних органів.

Один лише приклад. Сьогодні в Кримінальному кодексі України є лише одна стаття, яка дозволяє переслідувати усіх, які незаконно відвідують Крим. Це стаття 332, пункт 1: щодо порушення порядку в'їзду на окуповану територію. А от за інвестиції в АРК, за економічну діяльність, відповідальності взагалі непередбачено.

І тому ми підтримуємо і чітко це артикулюємо, і закликаємо замінити сумнозвісний Закон про ВЕЗ "Крим" і чітко визначити, яка діяльність дозволена, а яка заборонена, і якими є санкції за порушення цієї заборони. Тому що цей існуючий Закон про ВЕЗ дуже дисонує фактично з логікою наших зовнішньополітичних потугів і зусиль, коли ми просимо країнт не вести бізнес з Кримом, від "Ашану" до BMW (дивись історії), а самі маємо Закон про вільну економічну зону. І, звісно, це дуже ускладнює наш процес адвокації, який однозначно, про це вже сьогодні казали, це закон, який би визначив статус політичних в'язнів. Тому що на сьогодні яка проблема є? Є списки бранців Кремля, політичних в'язнів. У кожній установи цей список свій. У Офісу омбудсмана – свій, в представництві – свій, в МЗС – свій, у інших колег – свій. І питання чіткого визначення, на підставі чого і за критеріями чого ми визначаємо статус політичних в'язнів, а відповідно, як наслідок, допомога, супроводження цих кейсів, чіткі верифіковані списки. Отут з цим є системно хронічна проблема, яку однозначно треба врегулювати на законодавчому рівні.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Зараз запрошую до слова Голову Меджлісу кримськотатарського народу пана Рефата Чубарова.

ЧУБАРОВ Р.А. Дуже дякую, пане голово.

І теж хочу розпочати (бо там була ремарка) з, дійсно, вдячності двом комітетам, їх керівництву, Постійному представництву Президента в

Автономній Республіці Крим, МЗС. Тут ми бачимо, яка дуже напружена робота проводиться зовнішньополітичним відомством, і ми за це дякуємо.

Тепер щодо суті. Тут члени Меджліса, я вас також дякую за вашу роботу, і участі, зустрічі.

Щодо правових змін. Але перед тим я хочу просто нагадати нам всім про те, що сьогодні в українській новітній історії сумнівний ювілей: 30 років тому, як був проведений кримський референдум (я цитую) "Про державний і правовий статус Криму". 30 років тому за декілька місяців до розпаду СРСР при абсолютному потуранні керівництва тоді ще Української Радянської Соціалістичної Республіки була закладена "бомба" з уповільненим годинниковим механізмом, яка мала бути обов'язково здійснена Москвою в разі неможливості в подальшому утримувати Україну під своїм контролем. Тоді всупереч рішучих протестів кримських татар проти ігнорування права корінного народу Криму на самовизначення на своїй землі і цинічності визначення статусу голосуванням громадян, які були поселені в Криму після депортації кримськотатарського народу, Верховна Рада України 12 лютого (скоро і цей ювілей буде), 12 лютого 1991 року ухвалила Постанову "Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки". Як ви знаєте, ця "бомба" вибухнула в лютому-березні 2014 року. Чому я це згадав? Я згадав лише для того, що ми маємо виправити фатальну помилку українських політиків, яка, на нашу думку, гірша, ніж злочин.

Отже, дивіться, в моїх руках є Постанова Верховної Ради України, якою схвалена Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь. Це рекомендація парламентських слухань 2016 року. Я дуже прошу членів комітету, коли ви будете виписувати рекомендації цих слухань, будь ласка, тут дуже багато є того... Я, до речі, користуюсь нагодою, я дякую депутатам минулого скликання, вони тут є серед вас. Я дякую в минулому експертам, але які стали депутатами цього скликання: Богдан Яременко, інші, Ольга Скрипник. І багато хто працював над цим документом, і Еміне Джапарова в іншому статусі.

Я хотів би сказати про те, що самі основні пункти тих рекомендацій ми так і не виконали. Тут уже Мустафа-ага згадував. І я просто, щоб не повторювати його, те, що ми очікуємо від Президента України, і на його доручення ми підготували указ щодо взаємодії з Меджлісом кримськотатарського народу. Нам дуже потрібна така, знаєте, дуже плідна і щільна співпраця, для того щоб наблизити деокупацію, щоб вносити свій внесок в цей процес. Але для цього просто треба бути завжди в діалозі, в конструктивній такій роботі. Я тут просто... крім указу, зрозуміло, на рівні законів України, бо тут є таке питання в цьому блоці, ми очікуємо розгляду і схвалення трьох законопроектів – це про статус кримськотатарського народу, про корінні народи в Україні і про внесення змін до Конституції України в частині Розділу Х "Автономна Республіка Крим".

Тут є один нюанс, про який треба говорити. Дуже важливо, щоб ці законопроекти були підтримані найбільшою за чисельністю фракцією. І в

цьому дуже важлива позиція Президента. Ми декілька разів обговорювали з паном Президентом цю ситуацію, щоб він саме виступив з ініціативою схвалення цих законопроектів, які підготовлені робочою групою Конституційної комісії, була така в попередні роки. Але, на жаль, поки тут немає жодних рухів. І я дуже хотів би, щоб це теж було включено в рекомендації.

Якщо треба письмово це сформулювати, ми сформулюємо буквально сьогодні-завтра і ми вам направимо. І ми виходимо з того, що нарешті на сьомий рік окупації український законодавець має дуже чітко визначитися в тому, що джерелом особливого статусу кримської автономії є право кримськотатарського народу на самовизначення як корінного народу в Україні. Отже, і немає іншого джерела. Бо ми "хлебнули" того, що було закладено 30 років тому.

Отже, дорогі друзі, я завершую. І хотів би ще раз подякувати всім організаторам. І в цьому виступі ще раз хочу підкреслити важливість того, що ми, виходячи з Кримською платформою на рівень президентів, урядів інших держав, ми мали би до того часу, якщо не схвалити ці закони, якщо не встигаємо, особливо щодо зміни до Конституції, але мали би дуже чітко сказати і собі, і нашим партнерам, як ми будемо вирішувати подальшу долю Криму і його корінного народу з моменту деокупації Криму. Не можна говорити про те, і про це, на жаль, що нещодавно публічно заявив спікер парламенту, ми це категорично не приймаємо, мовляв, давайте звільнимо Крим, а потім подумаємо. Так нам говорили протягом 23 років, до самої окупації Криму.

Ми зараз говоримо про те, що ми, кримські татари, є суб'єктом вирішення всіх цих питань, які пов'язані з долею Криму у складі української держави. Я вам дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Колеги, переходимо до обговорення. У нас чотири бажаючих виступити, і в такій послідовності, ну, згідно з чергою: пан Яременко, пан Котелянець, пані Ясько і пан Кориневич.

Богдане Васильовичу, будь ласка.

ЯРЕМЕНКО Б.В. Дякую.

Ми нарешті під кінець нашого заходу дійшли до того, що ж на стороні парламенту, і виявили, що чи не найбільше роботи, у сфері деокупації, або оформлення правової ситуації в зв'язку з анексією, саме на стороні парламенту. Але почати треба було б з того, що у нас, очевидно, слава богу, що в дискусії, у виступах ми практично склали повне враження про той пакет законодавчий. Він величезний... *(Не чути)*... який треба прийняти. Але, на жаль, я думаю, і про це говорить досвід попередніх... *(Не чути)*... полягає в тому, що в країні немає єдиного центру, який відповідав би за ситуацію з Кримом на рівні виконавчої влади.

Проблема полягає в тому, що кожен бачить свою частину роботи. Ми

не можемо очікувати від представництва Президента в Криму, які повинні займатися захистом прав інтересів громадян зараз... *(Не чути)*... врегулюванням якихось правових аспектів, не можемо очікувати... Можемо очікувати... *(Не чути)*... але від кого? Очікувати комплексне пакетне бачення цієї проблематики.

Ще раз кажу, ми от щойно за півгодини обговорення почули: зміни до Конституції; далі - статус Автономної Республіки Крим, врегулювання. Немає значення, чи негайно, чи через 5 років, різні є підходи, але роботу треба вести, вона велась у попередній період шляхом обговорення змін до Конституції, зараз вона... *(Не чути)*... заморожена.

Далі: питання статусу кримських татар. Це пакет документів. Питання політв'язнів, питання нашого ставлення до колаборантів. Тобто це певні гуманітарні аспекти окупації, гуманітарно-правові. Питання не вирішено.

Питання особливостей господарської інвестиційної діяльності на тимчасово окупованих територіях загалом. До речі, це теж одне з питань, на які особисто у мене немає відповіді, я не чув такої фахової дискусії з того приводу, чи нам треба в усіх цих питаннях розділяти Донбас і Крим, чи не треба, чи все ж таки це треба шукати універсальні підходи.

Особливості господарської діяльності на всіх тимчасово окупованих територіях, і, зокрема, передусім в Криму, оскільки ми розуміємо, що туди вкладаються інвестиції, говорили там про проблему заміщення населення. Тобто все це - те, з чим нам доведеться невдовзі, в якійсь перспективі, після повернення, деокупації Криму, зіштовхнутися. Відповідей на ці питання нема.

Отже, тут фактично, яке питання не візьми - у нас немає відповіді на нього сформованої, ми лише визнали законодавчо, і у досить вдалий спосіб, у 2014 році Крим тимчасово окупованою територією, а далі фактично законодавство деградувало шляхом прийняття Закону про вільну економічну зону "Крим", де чистої води, здається, лобістська акція, яка грає проти інтересів України. Ми навіть не вирівняли цю ситуацію, не те щоб сказати, що ми пішли десь далі.

Тому, очевидно, треба говорити, і, можливо, в рекомендаціях слухань нам треба говорити про те, щоб все ж таки в Україні існував якийсь центр, тобто щось... штаб, який би займався поверненням Криму. Так як у нас немає, на жаль - це одна з проблем, - штабу гібридної війни, ми говоримо, що Росія на нас гібридно напала, але у нас є тільки штаб, який займається військовими операціями на сході, але немає нічого, щоб централізовано зосередило зусилля української держави на відбитті гібридної агресії.

Ось так само і по Криму, на жаль, цього немає. І, мені здається, це і є одна з причин, чому ми так відстаємо у правовому оформленні ситуації з окупацією і анексією Криму. Нам треба комплексний захід. І, дійсно, і я тут повністю підтримую голову Меджліса, ось уже на саміт Кримської платформи ми повинні йти хоча б із концепцією діючою, якщо не з законами всіма цими, з вирішеними питаннями, то принаймні з розумінням, а що ж ми пояснюємо нашим партнерам за кордоном: яким ми бачимо визволений

Крим, для кого ми це робимо, як буде розвиватися місцеве самоврядування, регіональна політика, статус його в українській державі, і що ми зробимо з громадянами Росії, які нелегально туди потрапили через політику російської держави, що ми зробимо з колаборантами і так далі, і так далі, і так далі. Це треба і для міжнародної спільноти, і для нашого внутрішнього вжитку, правового і політичного.

Тому, на жаль, у цьому питанні доводиться констатувати, що прогрес явно недостатній, з моєї точки зору. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую.

І прошу до слова пана Ігоря Котелянця, а потім пані Ясько.

КОТЕЛЯНЕЦЬ І. Шановні колеги, доброго вечора! Дуже радий брати участь у цьому заході. Дуже дякую організаторам, пані Єлизаветі за увагу до "Об'єднання родичів політв'язнів Кремля" за це запрошення.

Я хотів би лише декілька слів сказати про речі, які дуже важливі для родин політичних в'язнів, перед цим підтримати тезу, яка вже була озвучена пані Іриною Геращенко стосовно практики, яка застосовувалася раніше: практики ініціювання резолюцій Парламентської асамблеї Ради Європи, де, власне, перераховувалися прізвища всіх політичних в'язнів. Я хочу сказати, і хочу закликати також повернутися до цієї практики, і ініціювати з боку української делегації прийняття таких резолюцій.

Хочу сказати, що такі резолюції завжди допомагали нам не тільки в міжнародній адвокації питань щодо підтримки політичних в'язнів, а, власне..... прізвища, які перераховуються в цих резолюціях. І саме ці резолюції є таким орієнтиром навіть для українських державних установ в питаннях надання чи ненадання допомоги родинам політв'язнів і самим політв'язням, так як в Україні досі не прийнято закон, який би визначав, який давав би критерії, кого ми вважаємо політичним в'язнем, чи полоненим, чи цивільним заручником.

Державні установи, ну, як правило, розгублені і не знають, як визначати, як це робити, тому дивляться, як правило, на такі резолюції. У нас таких резолюцій вже давненько не було, тобто якоїсь такої актуальної інформації, яка би допомагала в тому числі вибавити допомогу з державних органів влади всередині України. Таких резолюцій вже давно не було. Тому я цю тезу дуже підтримую.

Також я хочу підтвердити, що, дійсно, згадував про це пан Антон Кориневич, працює міжвідомча комісія при Міністерстві реінтеграції, яка приймає рішення щодо надання допомоги у розмірі 100 тисяч гривень раз на рік політичним в'язням чи родинам політичних в'язнів, полонених. Дійсно, вона працює, слава богу. Працює вона значно краще, ніж працювала там до 2020 року. Але цей порядок і ця система, ну, вони є доволі крихкими. Ми зіштовхуємося з ситуаціями, коли родини, подаючи заяви на отримання допомоги у вигляді 100 тисяч гривень, можуть, наприклад, ну, недостатньо укомплектувати свої документи, то їм буде відмовлено, їм вже відмовляли....

Коли вони доукомплектували документи, ці родини, і подавали знову, їм відмовляли на тій підставі, що "ваше питання вже було розглянуте, і в рамках цього року ми більше його розглядати не будемо". І вони втрачають можливість отримати навіть ці 100 тисяч гривень, ну, просто з якихось таких причин, пов'язаних суто з бюрократією.

Тому в контексті відкритості цієї системи існуючої, звичайно, як завжди, актуальним є питання необхідності ухвалення Закону про соціальний та правовий захист саме заручників, політв'язнів, полонених. Досить складна у нас історія з цим законопроектом, багато років при минулому Президенті це питання просувалося, але воно не було, на жаль, фіналізовано. Була зустріч з Президентом нинішнім у нас в 2019 році, і він також підтвердив, що питання ухвалення цього законопроекту є серед пріоритетів, і навіть підтвердив, що він готовий його внести як президентський.

Законопроект був розроблений і був презентований громадськості 9 листопада 2019 року разом з представниками різних міністерств і різних правозахисних організацій. Щороку він знаходиться в Офісі Президента на розгляді, і я не маю чіткої відповіді і розуміння, чому він досі не був винесений з Офісу Президента, винесений на розгляд Верховної Ради. Не отримую, на жаль, якоїсь там конкретної інформації з Офісу Президента про це. Можливо, нам варто полишити надію, що він буде винесений з Офісу Президента, і все-таки рухати його через комітет. Але, очевидно, що наш запит на дії з боку Офісу Президента і з боку Верховної Ради щодо того, щоб вже готовий законопроект був винесений, цей запит, він у нас залишається актуальним.

Я нагадаю, що цей законопроект визначає критерії заручників, політв'язнів і полонених, гарантує їм надання, по-перше, родинам допомоги фінансової, щоб могли збирати посилки своїм родичам, які перебувають у ув'язненні; по-друге, це правова допомога, це оплата адвокатів. Зараз частково по деяким кейсам в рамках своїх можливостей МЗС підтримує і оплачує адвокатів, за що велика подяка з боку нашого об'єднання, і це реабілітація вже звільнених людей.

Я хочу сказати, що зараз всі ці питання вони вирішуються... Ну, ми, як завжди, в принципі, як раніше, ходили з простягнутою рукою до американців, до канадців, так ми це і робимо. І частково вони десь нам чимось допомагають, питання з адвокатами ми ще хоч якось закриваємо. Питання вже звільнених осіб, воно, мені здається, зараз набуло якоїсь такої, дуже критичної ваги з тієї причини, що далеко не всі звільнені змогли соціалізуватися, змогли інтегруватися, змогли налагодити своє життя. Деякі з них мають досить серйозні проблеми...*(Не чути)*... психологічні, не змогли реабілітуватися, не змогли...*(Не чути)* Навіть є кейси, коли люди безхатками просто ставали. *(Не чути)*...ситуації, коли спочатку держава дуже сильно бореться за їх звільнення, бачимо великі теле- якісь шоу, як це відбувається, а потім людина опиняється на задвірках. Ну, напевно, вона не дуже теж адекватна. І законопроектом цим також пропонується системна, адекватна підтримка таких людей до того моменту, доки людина не буде,

власне, готова вийти у вільне плавання, готова до нормального життя.

І що хотілось би ще підняти, яке питання, в розрізі необхідності врегулювання саме таких підзаконних актів, або законодавчих, або ще якихось. Існує Указ Президента "Про надання стипендії імені Левка Лук'яненка". Цей указ спрямований на заохочення, на визнання певних заслуг політичних в'язнів або полонених. Це премія, це нагорода, це визнання з боку України цих людей... *(Не чути)*... удостоєні абсолютно не всі ті люди, яких ми знаємо, політичних в'язнів... *(Не чути)*... у виключних якихсь випадках. Але доволі довго не працював цей указ і не надавали стипендії цим людям. Наразі ситуація уже краща. Наразі такі процеси розблоковані. Але зараз сама процедура виглядає не дуже прозорою з тієї причини, що під цей указ, під реалізацію цього указу в Міністерстві реінтеграції було сформовано комісію, більшість якої складають чиновники Міністерства реінтеграції. І, власне, питання до того, як приймаються рішення. Вони приймаються непрозоро. ми надавали клопотання про призначення стипендії різним політв'язням. За останній час на наше клопотання була підтримана лише одна така ініціатива – це надання стипендії Еміру-Усеїну Куку. По іншим ми не розуміємо логіки прийняття, не розуміємо, чим керуються люди, які мають оцінювати, скажімо, рівень патріотичності чи рівень героїства людей, які претендують на стипендію Левка Лук'яненка. Для мене очевидно, що такі політичні стипендії, рішення про їх ухвалення, про їх надання мають приймати люди з певним суспільним авторитетом, патріоти і суспільні діячі, щодо рішень яких ні в кого не буде ніяких заперечень. Для мене стипендія Левка Лук'яненка – це щось типу нагороди "Людина року". Тобто це має бути публічно, це має бути голосно, це має бути... Держава має говорити, що ось таку поведінку, яка виходить за рамки поведінки звичайної людини, ми заохочуємо. Ці люди в період окупації щось таке зробили в інтересах країни, що країна зараз оплески цьому робить, зараз вона це якимось чином визнає.

Тому перше – резолюції, друге... в Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи з прізвищами політв'язнів; друге - законопроект про соціальну та правову підтримку політв'язнів і полонених; третій - склад комісії, яка ухвалює рішення про призначення стипендії Левка Лук'яненка. Це три таких акти, щодо яких... *(Не чути)*

Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам.

Пані Ясько, а потім пан Кориневич. Будь ласка.

ЯСЬКО Є.О. Дякую.

Хотіла б я розпочати з проханням до головуючого. Будь ласка, давайте слідкуйте за регламентом, тому що ми серйозно тут вибиваємося.

Декілька коментарів. По-перше, сьогоднішнє наше слухання – це про зовнішньополітичні аспекти, які нам дозволять приблизити деокупацію Криму. Ми просто зараз зайшли більше в розмову, яка стосується нашого національного дискурсу, яка є дуже важливою. І тут у мене дуже багато

питань. Я дійсно знаю, не один раз я особисто, з правлячої партії, зверталася і до Президента, і до нашого керуючого складу фракції щодо створення тієї робочої групи по вирішенню питання Криму, яка була обіцяна ще в травні того року.

Чому це не сталося? На жаль, у мене немає відповіді на це, але я можу ще раз сказати, що я в найближчий час направляю ще як мінімум листи і проведу консультації, щоб все така ця група була сформована, тому що вона дозволить як мінімум ці питання хоча б якось більше обговорювати. Я бачу, певно, напевно бажання, щоб цього не сталося, але будемо робити, щоб це сталося.

І також, що для мене важливо, що я почула від нашого МЗС, від пані Еміне, щодо того, що в приближені деокупації Криму нам дуже важливо говорити про посилення нашого санкційного режиму і політики невизнання. Це якраз ті два питання, якими я, зокрема, займаюся. Ми проводили слухання, які стосуються санкційного механізму. Багато хто з вас був присутній на ньому в грудні. І, дійсно, ми плануємо подавати законопроект, після погодження ще проводимо декілька консультацій, в тому числі з МЗС, щоб дійсно це був такий компромісний варіант, який дозволить нам захищати нашу державну..... і запроваджувати санкції за ту співпрацю, яка відбувається з агресором. І повністю погоджуюся, що, на жаль, те, що сказала пані Еміне, у нас, дійсно, немає жодної відповідальності за співпрацю з агресором, з окупантом, ніяких економічних санкцій немає. Давайте це змінювати. І добре, що ми про це говоримо.

І щодо політики невизнання. У мене був законопроект, який був заблокований в грудні, який стосується також запровадження цієї відповідальності. Але я хочу, колеги, вам просто зараз проінформувати, що я планую переопрацювати цей законопроект і його зареєструвати знову з урахуваннями тих пропозицій, які були надані. І щиро сподіваюсь на підтримку і МЗС. Знаю, що вона попередньо є, бо це важливо для проведення деокупації Криму і створення Кримської платформи також.

Всім дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Антоне Олександровичу, будь ласка.

КОРИНЕВИЧ А.О. Дуже дякую, Олександр Олександровичу.

З одного боку, звичайно, у нас сьогодні слухання, які ви люб'язно організували, присвячені більше зовнішньополітичним питанням. Але тут я абсолютно солідаризуюсь з пані Джапаровою, що ми не можемо говорити про зовнішні вектори як успішні, якщо ми не зробимо домашню роботу. І тому, я думаю, що оскільки у нас сьогодні декілька комітетів є організаторами і присутні, то, безумовно, акцентування уваги на ключових оцінках от правових питаннях, мені видається, є важливим. І, власне, ми так і позиціонуємо зараз наш орган, наше представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, як не сервісний орган, який надає допомогу

громадянам. Що ми робимо? У нас за 2020 рік майже 6 тисяч звернень. Такого не було ніколи. У нас були місяці, коли у нас більше тисячі звернень до нас надходило. Але ми, разом з тим, ми орган політичний, ми орган, який ставить правову роботу, нормативно-проектувальну, власне кажучи, одним зі своїх пріоритетів.

Тому щодо законопроектів. Я би дуже просив народних депутатів, коли законопроект потрапить під купол, а він вже рекомендований Комітетом з питань правоохоронної діяльності до другого читання, підтримати законопроект 2689 про належну імплементацію положень про злочини проти людяності та воєнні злочини у Кримінальний кодекс України. Ну, нам пора показати, що ми цивілізована європейська держава і знаємо, що таке злочини проти людяності, готові їх закріпити в Кримінальному кодексі і дати нашим правоохоронцям належний каталог як інструментарій воєнних злочинів для роботи по ситуації в Криму та на Донбасі.

Я абсолютно підтримую позицію пані Джапарової щодо Закону про ВЕЗ "Крим". Це просто треба скасовувати, відміняти. Тому що, дійсно, виходить, що ми просимо про санкції, про поширення санкцій, поглиблення міжнародних партнерів, а самі маємо ВЕЗ "Крим" і не оподатковуємо кримський бізнес. Це дивні речі.

Ми, звичайно, знаємо, що під координацією пана Рустема Умерова у нас створена робоча група. Вітаємо таке створення і сподіваємося на результат.

Нам видається, що важливим є законопроект 3713, де ми є одним із співавторів. 3713 зараз у Верховній Раді знаходиться, про адміністративну процедуру факту народження та смерті на ТОТ АР Крим та місті Севастополі. Відповідний законопроект вже є для сходу, закон є для сходу. Ми не бачимо, якщо чесно, в чому проблема запровадити такі речі для Криму.

Щодо законопроекту про правовий статус політв'язнів, про який сьогодні говорили і пан Ігор Котелянець щойно, ми зробили все, що могли. Ми подали цей законопроект в листопаді 2019 року в Офіс Президента, тобто він туди зайшов від нас, на наших бланках. Ми зробили все, що могли. Ми опрацювали його з правозахисними організаціями, з Міністерством реінтеграції, з Кабінетом Міністрів, всім, і звідти вже він знову повернувся в Офіс Президента. Тому ми тут зробили все, що могли. Комісія працює. Звичайно, ми теж абсолютно підтримуємо, щоб це був відповідний закон.

І, напевно, наостанок. Так, дійсно, домашня робота не буде повною, якщо ми, дійсно, не активізуємося по треку стратегії деокупації та реінтеграції. Знову ж таки, 26 лютого - дуже символічна і хороша дата для того, щоб показати свою спроможність. Ну і, безумовно... *(Не чути)*... парламентські слухання в парламенті деокупації та реінтеграції Криму. Ми сподіваємося, коли робота нормалізується, все-таки пройдуть і все буде гаразд, і ми матиме нові слухання по Криму в українському парламенті.

Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.
Колеги, ми можемо...

ГЕРАЩЕНКО І.В. Пане Мережко, вибачте, можна одну репліку? Я перепрошую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, будь ласка.

ГЕРАЩЕНКО І.В. Я хотіла просто подякувати всім колегам, що звернули увагу на важливість прийняття відповідного законодавства, яке все-таки регулює статус політв'язнів, заручників, військовополонених і соціальну допомогу їм і їх родинам.

Я хочу нагадати, що попередній парламент в першому читанні такий закон прийняв, який пройшов дуже широке обговорення, в тому числі з родинами політв'язнів, і, на жаль, він був просто похоронений нинішнім складом парламенту. Ми так само чекали, поки Офіс Президента, як це було анонсовано, подасть свій такий законопроект, або профільне міністерство, не дочекалися.

І тому, враховуючи, що Російська Федерація заблокувала повністю зараз питання звільнення заручників, але ж українська сторона має демонструвати символізм підтримки їх родин, ми від нашої фракції і від "Голосу" зареєстрували відповідний законопроект, де просто оновили позиції, напрацьовані в попередньому скликанні. Ми закликаємо всіх зараз ознайомитись із цим законопроектом. І будемо його просувати з вимогою, щоб він був проголосований. Будемо раді до ваших коментарів і готові доопрацьовувати до другого читання.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Колеги, зараз ми можемо перейти до четвертого питання, яке стоїть у нас на порядку денному. Але справа в тому, що головний спікер, на жаль, захворів, тому... на жаль. Але питання пов'язане з діяльністю нашого одного з підкомітетів. Тому, якщо, наприклад, пані Ясько бажає, вона може виступити з цього питання. А питання має назву: "Робота груп Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з ключовими партнерами щодо деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь". Тобто, якщо є бажання, то можна виступити з цього питання, будь ласка.

ЯСЬКО Є.О. Я б дуже коротко сказала. Це була моя пропозиція, дійсно... *(Не чути)*... щоб послухати про їх зараз поточну діяльність в групах дружби. Справа в тому, що депутати надсилають зараз звіти за їх діяльність за той рік, де я як голова підкомітету мушу прийняти цей звіт і подивитись, що дійсно було зроблено. Не завжди інформація ця доходить до нашого комітету, на жаль. І я дуже сподіваюсь, що ми це зможемо якось змінити.

В тому році ми в комітеті нашому прийняли пріоритети міжпарламентської співпраці, де було якраз прописано, що питання, пов'язані з Кримом і з Донбасом, є пріоритетом для нас. Ми маємо такий, дійсно, документ, і будемо приймати подібні документи в цьому році, доводити до відома депутатів, що це важливо. Однак не вистачає інформації по тим контактам, які... *(Не чути)*

Тому, на жаль, тут мені б більше хотілось почути інформацію від депутатів, щоб вони про це сказали.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Колеги, хтось бажає виступити з цього питання?

Пан Рустем Умеров, будь ласка.

УМСРОВ Р.Е. Доброго дня! В рамках виступу як народного депутата або групи дружби, хотів би виступити. Я вже привітальне слово сказав. І там зауважив про МФО, яке ми створили. Зараз хочу більшу увагу надати тому, чим ми займемось у Верховній Раді, також розказати, що відбувається в декількох групах дружби, які я очолюю.

Припинення порушень прав людини в тимчасово окупованому Криму і звільнення незаконно утриманих громадян України – це саме головний фокус, який ми зараз розглядаємо. Пані Ірина сказала вже. Це дійсно для нас не зрозуміло, чому цей закон... *(Не чути)*... в інших інституціях, досі не поданий. *(Не чути)*... це важливий крок для того, щоб цей закон був прийнятий.

За даними різних організацій, і, на жаль, у нас немає одного документа, який би піклувався про політв'язнів, у нас зараз на тимчасово окупованій території щонайменш десь від 100 до 138 осіб переслідуються за політичними мотивами. 119 були позбавлені свободи на різні строки, більша частина з них – 93 особи, які є кримськими татарами.

Наші громадяни в російських тюрмах перебувають, як ви знаєте, в нелюдських умовах. Особливою небезпекою життю і здоров'ю наших громадян є питання медичної допомоги в умовах пандемії, що викликана COVID. Верховна Рада України в кожному своєму зверненні щодо тимчасової окупації Криму до міжнародних організацій, парламентів та урядів іноземних країн наголошує про необхідність підтримки України у процесі звільнення політв'язнів та недопущення катувань і жорстокого поводження в місцях несвободи з нашими громадянами.

Нагадаю, що у 2017 році за підтримки президентів України і Туреччини нам вдалося звільнити двох громадян України, зараз вони присутні тут... *(Не чути)*...

Зважаючи на це, я як співголова групи дружби з Турецькою Республікою неодноразово наголошував щодо важливості участі наших турецьких колег у процесі звільнення. І це може бути також звернення до інших наших партнерів, які завжди нас питають, чим вони можуть нам

допомогти. В цьому питанні це дипломатичні зв'язки, можемо відкрити канали не тільки через Туреччину, але і з іншими країнами, щоб вони нам допомагали не тільки в цілому деокупації, а також, може, адресно допомогли в процесі звільнення наших громадян з тюрем.

Також вважаю, що на саміті "Кримська платформа" оце питання може обговорюватися окремо і може прийнятись якесь консолідоване рішення, щоб наші громадяни були повернені назад додому. Це, може, таке звернення до МЗС. Розглянути це питання, чи ми можемо поставити в порядок денний і отримати консолідовану таку позицію делегацій, які приїдуть на саміт "Кримська платформа".

Ми завжди проводимо комунікацію з парламентарями, в нас дуже багато колег моїх, які входять в групи дружби, і я хочу зараз як співголова групи дружби з Туреччиною трохи розповісти, що в рамках груп дружби робиться.

Просто для відома. Я зараз знаходжуся в Туреччині, і ми домовилися з нашою амбасадой і з нашими турецькими колегами, що у лютому місяці буде візит нашої делегації і МФО в Туреччину в рамках групи дружби, щоб провести більш ретельну роботу по Кримській платформі, по азово-чорноморській безпеці, питанням санкцій.

І також я був нещодавно в Сполучених Штатах. Також було обговорено, що або наприкінці цього місяця, і в лютому наші колеги з Конгресу, Сенату готові провести офлайн і онлайн конференцію, зустріч, на цю тематику. Тобто, як я сказав, питання, які порушував там, це було питання прав дитини, політв'язні, військовополонені, Кримська платформа, азово-чорноморська безпека, і питання санкцій, і деякі ще питання.

Тобто, повертаючись зараз до порядку денного, як співголова групи дружби з Туреччиною, ви знаєте, що Туреччина - наш стратегічний партнер. Загалом в наших двосторонніх відносинах пріоритетними є такі напрямки взаємодії, як безпека. Туреччина завжди беззастережно підтримує нашу територіальну цілісність і засуджує спробу анексії Криму Росією.

Туреччина завжди є співавтором всіх наших резолюцій, в більшості, в Генасамблеї ООН. Зараз ми будемо працювати і в Парламентській асамблеї Ради Європи. Наша співпраця у військовій сфері є останнім часом такою, вона розширюється. І серед важливих подій, які були, це в 19-му році було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним космічним агентством України і Космічним агентством Туреччини.

Є також домовленості про створення спільного підприємства для виробництва сучасних бойових дронів. І також в 2020 році було підписано меморандум про наміри між Міністерством оборони, який передбачає започаткування спільних проектів з будівництва бойових кораблів..... та інших..... Тобто це такий стратегічний партнер, і вони надають дуже багато уваги і нашим питанням стосовно Криму, прав людини і так далі.

Також, як ви знаєте, я вже казав, вони допомагають нам у звільненні українських політв'язнів. Я вже казав, що... *(Не чути)*... разом з підтримкою турецької сторони.

Не менш важливим питанням є допомога Туреччини кримським татарам, які зазнають постійних утисків, права порушуються на регулярній основі в Криму, і реалізація цих проектів є предметом розгляду нашими турецькими колегами. Зокрема, йдеться про готовність турецької сторони взяти участь у проекті "тисячу квартир", або "500 квартир", іноді кажуть, які стали вимушеними переселенцями через анексію Криму. Також проект там

Також Туреччина надає гуманітарну допомогу кримським татарам, які проживають в різних куточках, в рамках гуманітарних таких проектів разом з іншими нашими партнерами, вони адресно саме працюють, напругу.

І окремої уваги заслуговує те, що представники Туреччини, як на рівні парламентів, так і міністр закордонних справ Туреччини, заявляли, що будуть підтримувати нашу українську ініціативу Кримської платформи. Ми зараз докладаємо зусиль для того, аби на парламентському рівні були такі формати співпраці з МФО "Кримська платформа".

Тому сподіваюся, що групи дружби є дуже впливовим інструментом співпраці і просування наших державних інтересів. Як я казав зараз, тільки ми нещодавно почали візити, Сполучені Штати зараз готові провести зустрічі офлайн і онлайн. Я трохи пізніше вже повідомлю про зміст і коли це буде, і хотів би, щоб також мої колеги, може, як парламентарі, подивитися, як трохи розширити цей формат, щоб також приєдналися. Турецькі колеги готові. Працюємо над тим, щоб і донецькі колеги були готові, може, найближчим часом провести таку конференцію.

Тобто напрацювання на парламентському вимірі йде активно. І сподіваюся, ми всі свої плани також повідомимо державним інституціям, Меджлісу кримськотатарського народу, правозахисникам, громадськості.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Дуже вам дякую.

І ми переходимо до п'ятого, останнього питання порядку денного: робота народних депутатів України в рамках постійних делегацій Верховної Ради України в міжнародних парламентських асамблеях в контексті деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь.

І запрошую до виступу голову постійної делегації в Парламентській асамблеї Ради Європи Марію Сергіївну Мезенцеву.

Будь ласка.

МЕЗЕНЦЕВА М.С. Доброго дня, шановні колеги. Я слідувала за вашими виступами і обговореннями. Буду намагатися дуже коротко переповісти основні засадничі елементи даної тематики в рамках роботи постійної делегації від України в ПАРЄ.

Сьогодні разом з цим обговоренням, яке сьогодні ми маємо тут, на базі комітету, багато...*(Не чути)*

Звісно, з нашою ідеєю, яку підтримало, я вдячна за це, Міністерство закордонних справ, спільну ідею.... нашої делегації розширити формат

роботи, я би не побоялася сказати, вже державної платформи, міжнародної платформи "Кримська платформа". Таку саму назву пропонуватиме ми і делегатам в ПАРЄ.

Наша дискусія полягала в тому, чи формалізувати це і реєструвати як групу. Ми зупинилися на ідеї неформальної групи. І за результатами цього обговорення і подальшої дискусії на профільному комітеті з конкретними висновками цих засідань, з допомогою секретаріату ми направимо листи з вашої згоди, пане голово, до членів ПАРЄ... *(Не чути)*... Ми узгоджуємо, чи це буде стосуватися інформація делегації з Російської Федерації..... щоб в понеділок, коли о 9-й ранку в Страсбурзі почнеться засідання зимової сесії, ми вже мали розуміння, відтак і відповіді, хоча би по e-mail і через особисті контакти, тих депутатів. Ми вже приблизно знаємо, що це буде не менше.... 30-40 осіб. Але працюватимемо над тим, щоб і географічно віддалені від України країни ПАРЄ, і постійні члени делегацій, і ті друзі, яких ми вже маємо на форматі "Балтік плюс", а це Литва, Латвія, Естонія і Грузія, з оновленою їх делегацією, долучилися до цієї ініціативи.

Абсолютно впевнена, що в співпраці МЗС, в співпраці цієї платформи, Постійного представника в АР Крим, наших народних депутатів, делегацій в ПАРЄ ця платформа буде елементом змін, елементом нової інформації. Адже сьогодні від делегатів, виступаючих в ПАРЄ, ми почули дуже позитивний.... Вони казали "дякуємо, за те, що ви залучили і громадськість, активістів, які борються за права людини в окупованому Криму і на теренах незалежної України". Їм бракує такої інформації.

Поінформую вас, що є доповідь, яка готується по Криму. І пані з Норвегії, вона повинна..... Дуже сподіваємося, що в поточному році ми спільну ініціативу разом з МЗС по стратегії інформування наших колег, які є саме репортерами, тобто головою чи...*(Не чути)*

Не буду забігати далі наперед по нашим планам, сподіваюсь, наша делегація залишиться такою, яка говорить на міжнародній арені..... єдиним голосом. І закликаю до співпраці.

Дуже вдячна, пане голово.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам.

А зараз запрошую до слова голову Постійної делегації в Парламентській асамблеї ОБСЄ Микиту Руслановича Потураєва. Будь ласка.

ПОТУРАЄВ М.Р. Дякую, шановні колеги,

Доброго вечора! Хочу підкреслити, що в ОБСЄ на рівні Парламентської асамблеї питання окупації Криму, порушення прав кримських татар, а також всіх інших національностей, які борються за відновлення статусу Криму як частини України і за захист прав політичних в'язнів Росії, і... захист..... політичних прав на території окупованого Криму, ці питання постійно піднімаються.

Зараз робота в ОБСЄ ускладнена через пандемію. На жаль, ми вже давно не збиралися в режимі. Але під час наших відвідань Сполучених

Штатів в якості спостерігачів на виборах Президента Сполучених Штатів Америки, ми поміж делегацій спостерігачів розповсюдили книжку, яка була видана у співпраці з нашими міжнародними партнерами, а самеде якраз... увага концентрується на політичних в'язнів, на їх долях, на їх рідинах. І, звичайно, що це видання викликало великий інтерес у наших колег. Тому що насправді, як показує практика, саме розповідь про реальні історії, постійна розповідь про реальні історії, постійне нагадування конкретних прізвищ, і не лише, власне, людей, які постраждали, а нагадування про дуже навіть трагічні долі їх родин, їх всіх, людей, які входять в їхнє коло спілкування, це, ну, значно підсилює меседжі, які ми там просуваємо щодо злочинів, без перебільшення, Російської Федерації на території окупованого Криму і до долі наших співгромадян, які залишаються в Криму, в кримських в'язницях або навіть у в'язницях Російської Федерації.

Що ж до створення осередку Кримської платформи в рамках Парламентської асамблеї ОБСЄ, то я не бачу тут якихось ймовірних, я би сказав, проблем, тому що, знову-таки підкреслюю, Крим не виходить з фокусу уваги практично всіх країн, за винятком Росії і її сателітів, не виходить з фокусу уваги країн-учасниць ОБСЄ. Ну, всіх не перелічиш, але можна сказати, що і турецька делегація не втрачає уваги до кримського питання, і делегації європейських, звичайно, країн, американські делегації... і британська. Ну, тобто всі цивілізовані демократичні країни, звичайно постійно згадують Крим.

В проекті резолюції, який був підготовлений і вже попередньо підтриманий багатьма нашими колегами, питання окупації, політичних репресій, порушення прав людини, також знайшли своє відображення. На жаль, поки Парламентська асамблея працює в такому режимі, резолюції не голосуються. Але ми сподіваємося, що після повернення до звичайного режиму роботи ми зможемо повернутися також і до нашої резолюції, тому що вона, ну, вже знайшла підтримку багатьох наших колег і має високі шанси бути проголосованою.

Безперечно, ми спробуємо через те, що були зміни дійсно в Регламенті, спробуємо її ще доілюструвати додатковими фактами. Хотілося б, щоб тих фактів у нас було поменше, але, на жаль, Росія веде себе так, як і вела, на жаль, і буде вести себе. Тому тих фактів ганебних більшає.

Я дуже уважно подивився презентацію шановної пані Джапарової. Те, що казали колеги, у нас, як ви знаєте, там є напрям... *(Не чути)*... і захисту прав людини, і політичний. Тому насправді ми маємо тут всі разом працювати. Ну, десь так близько до того, наскільки я пам'ятаю, і в ПАРЄ, і в Парламентській асамблеї, і в НАТО. Ми маємо працювати на контент. Це не має бути формальністю, Кримська платформа не має бути формальністю. Ми маємо насичувати її контентом. І якраз кейс Криму..... це стосовно Парламентської асамблеї ОБСЄ, він якраз, на жаль, ідеально підходить для того, щоб всі наші напрямки. Тому що там є і економічні порушення, і безпекові порушення, і порушення прав людини, і порушення базових норм демократії, порушення політичні.

Звичайно, що делегації самі по собі не є настільки спроможними, щоб власноруч насичувати ці майданчики, ці контентом. Тому, звичайно, тут нам потрібен агрегуючий центр, з якого делегації зможуть брати необхідну інформацію. Як голова Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, можу сказати, що ми шукаємо і будемо шукати далі ресурси, які, на жаль, у нас невеликі...*(Не чути)*... тим не менше, будемо шукати ресурси для того, щоб... як просто приклад, видавати книжки, тому що потрібно багато матеріалів. Наші майданчики, як всі ви знаєте, створюють можливості для різних публічних заходів, як за участю наших колег з парламентів інших країн, так і за участю громадських активістів. *(Не чути)*

Тому, знову ж таки, все це можна робити, все це, але це слід також ресурсно забезпечувати. Ця тема має, я вважаю...*(Не чути)*... ми маємо знайти ресурси, маємо за рахунок тих ресурсів виробляти контент, про який ми точно знаємо, що він буде спрацьовувати, ми маємо той контент просувати. Тому що, закінчуючи вже свій виступ, вибачте, що, може, трохи задовгий, підкреслю, що на рівні.... на рівні згадувань, на рівні проектів резолюцій Крим не зникає з порядку денного, зокрема ОБСЄ, або, як Марія.... зазначали, з порядку денного ПАРЄ, він не зникає.

Тому, якщо ми говоримо, що Кримська платформа - це те, що має дати нам нову якість, ця нова якість, вона якраз має виходити з нової якості контенту, який ми зможемо просувати, використовуючи як існуючі інструменти, так і ті інструменти, які можуть бути зроблені, виходячи з того, що у нас буде контент нової якості.

На цьому я дозволю собі завершити. Не виключаюся, я з вами.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже вам дякую.

Колеги, оскільки ми фактично...

_____. Пане голово, я дуже вибачаюся, обмовка була, пані Суна, репортерка по Криму, вона в...

ГОЛОВУЮЧИЙ. А, в Ісландії.

_____. Пан Ігор говорив ідею по резолюції з конкретними прізвищами полонених, якщо є змога, контакт зворотній....., якщо там Ігор ще з нами, по цій ідеї.

Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Колеги, ми з вами вичерпали фактично наш порядок денний, тому я пропоную підбити підсумки. І у нас регламентом визначено 10 хвилин, і кожен бажаючий може виступити, але в рамках однієї хвилини.

Будь ласка, хто бажає виступити? Пан Різа, будь ласка.

ШЕВКІЄВ Р. Різа Шевкиєв, член Меджлиса кримскотатарського

народа.

Все вы знаете, что нарушение прав крымскотатарского народа произошло в 1944 году именно Российской Федерацией. Однако вот уже 30 лет при свободной Украине мы до сих пор не можем добиться восстановления своих прав. И одним из ключевых вопросов, стратегических вопросов Крымской платформы должны быть внесены в декларацию, обязательно внесены в декларацию - восстановление прав крымскотатарского народа, восстановление автономии, тих трех законов, которые предлагались и выше озвучил председатель Меджлиса. Это обязательно, это, я думаю, вы знаете, без этого говорить нам о нарушении прав человека оккупантами, просто, знаете, даже как-то не ловко, неудобно. Потому что нарушение прав целого народа Российской Федерацией, не восстановленное до сих пор в Украине, это вопрос большой. Это первое.

Второе. Опять же главной причиной действий агрессора в отношении оккупации территорий Украины повлекли, начались того, как был нарушен Будапештский меморандум и Украина потеряла свой ядерный статус. Если бы этого не было, не было бы этой агрессии.

Поэтому ключевым, опять же стратегическим вопросом в декларации платформы должно быть стремление вынести этот вопрос на обсуждение в ООН. То есть в ООН должны пройти слушания по выполнению и нарушению пунктов Будапештского меморандума. Это основа основ. Если это не будет выполнено, мы, я боюсь, многого не добьемся.

Вот, представьте, когда Соединённые Штаты, Великобритания и другие подписанты будут говорить, почему они не отвечают за подписи своих президентов таких, великих держав, это будет резонансно. И потом, ООН имеет право, имеет возможность принять соответствующую резолюцию. Мы на платформе, Крымской платформе, будем говорить, чтобы нас услышал весь мир. Да, это будет услышано. Но принятие каких-то решений конкретных - это будет приниматься в ООН.

Поэтому я бы просил, ну, желал, чтобы это как стратегическая линия вошла в декларацию Крымской платформы.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Дякую вам.

Зараз хто ще бажає виступити з колег, підбити, так би мовити, підсумки? В рамках однієї хвилини, звичайно.

Ну, оскільки я не бачу бажаючих, тоді, отже, шановні учасники наших слухань, я впевнений, що ці слухання стали корисними як для народних депутатів України, так і для всіх інших учасників цих слухань. Спільне і відверте обговорення питань дозволили побачити реальний стан, наявні проблеми і досягнення, а також окреслити основні напрями подальшої парламентської діяльності з проблематики деокупації Автономної Республіки Крим і міста Севастополь.

Хочу всім подякувати за участь, за ті матеріали, напрацювання, які були направлені на адресу комітетів Верховної Ради України. У найближчий час ми виробимо рекомендації за результатами цих проведених слухань. І я

закликаю всіх вас взяти участь у спільному напрацюванні цих рекомендацій. Будь ласка, долучайтесь, надсилайте свої пропозиції, зауваження. І після зведення всіх напрацювань в єдиний документ з рекомендаціями ми його затвердимо на засіданні комітету по результатах проведених сьогодні слухань.

Ще раз дякую щиро вам за вашу участь, активну участь. Бажаю всього найкращого. І, я сподіваюсь, до нових зустрічей, колеги. Дуже вам дякую!